
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00526527 7

DIELA

SPISOVATEĽOV SLOVENSKÝCH.

SVÄZOK PRVÝ.

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ.

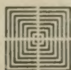

V TURČIANSKOM SV. MARTINE.
TLAČOU MATICE SLOVENSKEJ A KNÍHTLAČ. ÚČAST. SPOLKU.
1921.

JÁNA KOLLÁRA
PRVÁ SBIERKA BÁSNICKÁ

Z ROKU 1821.

(SPISOV KOLLÁROVÝCH Z MLADŠIEHO OBDOBIA JEHO ŽIVOTA ČASŤ PRVÁ.)

V TURČIANSKOM SV. MARTINE.
TLAČOU MATICE SLOVENSKEJ A KNÍHTLAČ. ÚČAST. SPOLKU.
1921.

BÁSNĚ

Jana Kollara.

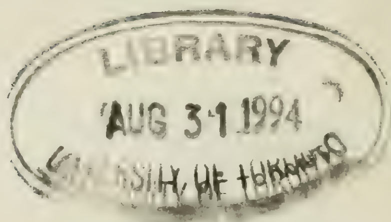
V Praze,
U Jozefy Fetterlové z Wildenbrunu v arcibiskupské knihtiskárně.
1821.

ZNĚLKY,

neb

SONETY.

Oddělení I.

1.

Aneb zhořte, ňádra, v plápol[1] ztlete
Jiskrou touto prudce rozžatou;
Aneb zmařte mysl přepiatou,
Neb dél nelze krýti, co mne hněte.
Dítě kojí kvítí, tebe, kmete,
City vroucí více nematou,
Muži žena krásný, odplatou
Upřímnosti, věnec štěstí plete.
Láskuliž jen mládí zavrci
K hříchům smělby rozum šalbou mámen,
Lásku, jak teď cítím na srdci?
Takto lkám: anť ve dvou, v spanilém
Strachu, zřím se loktech: „Nevěř, plamen
Tento“ řkoucích — „jest tvým podílem!“

2.

Nejkrásnější nade všecky ctnosti,
Ctnost, jenž vlastní ctnosti zakrývá,
Pohled, jehož krotkost stydlivá
Jest jen větší zrádcem spanilosti;
Srdce, jen mu trůn dej všemožnosti,
Ráje po vší zemi rozsívá,
Rtíky, z nichž se zdravý ozývá
Rozum v liboplynné výmluvnosti:
Ó, kde svítíš, hvězdo utěšená,
Jsili vskutku, drahý předměte!
Čili jen sen marný zlatých časů?
I ne, žije! — žije? Líbých hlasů
Struny k chvále její zavzněte,
Aj hle, mně je, mně je zaslíbená.

3.

Jítili mám světem nejšířejším?
Mámli státi? Čili seděti?
Jen chci cosi, ano věděti,
Co chci, umem nelze denně mdlejším;
Host tu kýsi hnízdo v nejtklivějším
Stláti začal srdce poupěti;
Bode, sladí: mám to trpěti?
Či všem výhost péčem dáti zdejším?
Teď lkám, slzy leje od žele,
Hned jsou líce, oči veselé;
Tesklím, plesám opět v dobu krátkou.
Poshovte jen, milí přátelé,
A vy mlčte, tváři kyselé,
Nechejte mi tuto bolest sladkou.

4.

Chtěl jsem pěti králů Českých trůny,
Bratrů příchod, Vlastu s Libuší;
Chtěl bič boží, kterak do kuší
Střely klásti svoje učil Huny.
Tatry zlaté, Tokaj, ticho luny
Prst se tytýž hráti pokúší;
Ale klamné vždycky do uší
Mína jen a Mína znějí struny.
Slohem prostým bájky, květy, říše
Psáť se jmu, než pero svévolné
Tahy jiné, jiné ruka píše.
Ani řeč má s vůlí kráčeť neví,
A co v spolku lidí nevolné
Srdce kryje, kvapný jazyk jeví.

5.

Z jara nech tě světí, líbý chládku,
Večer s větve píseň slavíka,
V létě ať se tebe netýká
Perun hněvný, veda s živly hádku:
Každou jeseň nechť i ze zůstatku
Roucha tvého zlato vyniká,
V zimě chraň tě zhouba všeliká,
Strome svatý, lásce na památku.
Ží jen, dávný děde, blízkou koje
Oudů i let břímě studničkou,
Aniž ostré pociť vraha zbroje:
Nebs ty svědek, když mi ona troje
Slova první všepla hubičkou:
Věčně, věčně, věčně srdce moje!

6.

Těžko, věřím, patřiť, když se v krásy
Zlaté na Tatrách den obléká,
Um se tu v cit, tělo člověka
V peruť mění, v mdlé ach jeho hlasy.
Mutno srdci, an mrak slunce hasí,
Hrom tne bleskem dřeva stověká,
Strašno, kdy rty Etna rozsmeká,
Lká zem, bledne měsíc hvězdovlasý.
Přece toto všecko snadno snesu,
Ale pohled její nevinný,
Tohoť nelze, leč se celý třesu.
Její pohled! ó mlč, ó mlč, vtipe,
Srdce mluv, jak jeden jediný
Střely, světy, bohy do mne sype.

7.

Není to zem, ani nebe zcela,
Co se z tváři její vyskytá,
Svatost je to v kráse zavitá,
Duše božská v outlé cloně těla;
Láskou pálá hned, hned jakby chtěla
Vzhůru letnouť, city zamítá,
Do ruk běží, aj, v blesk rozlitá —
Světy hvězd jí plynou vůkol čela.
Ba si tuším všudypřítomnosti
Ode bohů samých půjčila,
An mi vždy tkví v očích, v obraznosti.
Ó, rci jen mně, družko rozmilá!
Jsili trupel, ať si trudu spořím,
Čili anděl, ať se tobě kořím.

8.

Snadno bylo volit Parisovi
Jednu ze tří v řecké pustině,
Když mu různem stály bohyně,
Hnouce jeho krásou, mocí, slovy.
Oči lehko snesou, když se nový
Zlehka za darem dar vyvine,
Zniklý v srdci druhým pomine
Oučinek, an čas i místo hoví.
Ale komu dáno směle zříti
Tam, kde v těsném blesku směsice
Všech krás duše, těla vůkol svítí?
Já si oči rukou musím krýti,
Anť se v jedné ona trojice
Bohyň jedním rázem na mne řítí.

9.

Krásný jest zvuk, který vychovaly
Naukou prostou ruky přírody,
Mnělbys, že se z křovin hospody
Vlaských mistrů, síně z lesů staly.
Krásnější však, jemuž v lidských daly
Rtech již ceny kunsty svobody,
Kde moc kladou zpěvu lahody
V duše slov, by um i smysly jaly.
Znám však zvuk, jenž kvete z živé růže,
Nímž se onen bůh v nás hýbá túže,
Zhoštěn jsa všech zemských okují:
Slyším, slyším ho hle líbě znící,
Když mi oči k očím, líce k líci
Mína říká: „já tě miluji.“

10.

Růži rovně, když se na usvítě
Lásky dříve z rosy napije,
Pak svůj slunci šarlat rozvije,
Tak je k zření ono krásné dítě.
Jmění vlastních, nimiž v bolné sítě
Srdce lapá, sama nečije,
Před tím ruky vinné umyje
V nevinnosti, koho raní lítě.
Bezvědomě, v citech samostatných,
Jako sama krása působí,
Nechce chatry křiků neposvatných.
Žel jen, že čas nad vší zemskou smělý
Krásou panství sobě osobí,
Trhej růži, přijdou slunce střely.

11.

Nezná srdce, kdy a kde a jací
Živlové chtí jeho oupadu,
V tisíce se ve svém ouřadu
Milek svodný tváří přeobrací.
Prška ztichla; žvaví líbě ptáci
K procházce nás vyzvou do sadu,
Ana se mi z ruky k pozadu
Vykradne a stromem zatrmácí:
Huj! tu příval, střely, hromy na mne,
Hasím vůkol plamen hořící,
Jenž se řine z každé krůpě klamné;
Ona v outěk, v houští, kde se skryla,
Chopím k trestu krásnou hříšnici,
Avšak křivdu sladce zaplatila.

12.

Příroda se ze všech živlů všudy
Kvítek jala stvořiť nesvadlý,
V němž se v sličné změně zrcadlí
Nebe, země, hvězd a slunce prúdy;
Než um Pallas, Lada sladké pudy
Místo vůně po něm rozkladly;
Kupíd s Milkem lístky pokradli,
Točíce z nich tři dni každé údy.
A vše tyto bohů větších dary
Okouzlily Vděky nevinně
Stříbrem hlasu, hnutí lehkých čáry.
Kdo ji uzří, stane, sám se ptaje:
Jakžpak přece tato bohyně
Z řeckých hájů přišla v naše kraje?

13.

Divil jsem se někdy, jakby k boji
Krása rozlítila ramena,
Světy dva tam jedna Helena
Azii, Europu shnala k Troji.
Slečna kyne: rytíř kříž a zbroji
Chápá: „adé—krásná Božena!“
Přijde: „Hrob náš! Křivda pomštěna!
Deset soků leží na souboji!“
Teď znám, po čems polem, mořem túžil,
Meneláe, pročs dlel, Priame,
Zač jsi, hochu švárný, dobrodružil;
Jen to neznám, či sám ještě lhavý
Perun deštěm krásu neklame,
Nač tvář tato na zemi se baví!

14.

Někdy dvanácte rtů holubice
    Jedna k jazykům sto rozžala,
    Našim věkům klnouc přestala
    Přízeň nebes dávať divů více.
Dvě se ke mně vznesly, v jedné díce
    Řeči jen zniž její pochvala;
    K peánům si křídel žádala
    Tužba, ústa hasly, začíť chtíce.
Plností se vnitřek puknouť míní,
    Ano ode srdce mezera
    Ke rtům příkrou citům cestu činí.
Než, hle, tak se pomstí nevěra,
    Jeden předmět, hoden Homéra,
    Srdce vzývá, slovo tuším stíní.

15.

Mne již berla náměstníků chánských
    Ani harem jejich netěší,
    Nedbám, kolik ročně z peleší
    Světu dává rudy Tatra banských;
Aniž ptám se, jakou z břehů manských
    Loupež veze koráb nejtěžší;
    Aneb kolik drábů vyhřeší,
    By noc hejsek v schůzkách strávil panských
Aniž více vyzvědati mílo,
    Kdeby slavných bylo k vidění
    Fidiasů, Rafaelů dílo.
Já mám v rukou Peru, Vlachy, Řecko,
    Král jsem bez vojsk, boháč bez jmění;
    Mně dal osud v jedné věci všecko.

16.

Nechať jiná šperky zlaté nosí,
Tkanic šust a vonné kadidla,
Na svou tváři vodky, ličidla,
Na svou hlavu klade pávy, pštrosy;
Ta nech Paříž nebo Londýn prosí,
By slal krojů nových pravidla:
Při níž tvořícímu kružidla
Milku v ruce pohýbaly losy;
Ať to, čeho chyba, vynahradí
Kupec perlou, čepcem švadlena,
Čeho zbyt, nech skřinka vtipná zhladí:
Já se kochám, jak jsi zrostla, v tobě,
Mně se líbí krása rozená,
Aneb, kde jsou v shodné míře, obě.

17.

Tři mne věci, když je spatřím, k smíchu
S hněvem spojenému nukají:
První, neznám, jak jí říkají,
Zvíře, které rozum nosí v břichu!
Pak jsou kovy, které křídel pýchu
K letu vzavše, s nebe padají;
A květ, v němž se oči kochají,
Ano smrdí, jen ho přilož k čichu.
Ale hněv se blíží k zůřivosti:
Vida lidi, v kterých nebije
Ani k hříchu srdce, ani k ctnosti.
To jsou, v kterých duše hnije živá,
Hnusné bez balzamu mumie:
Bratře! kdo chce žíti, nech se kývá.

18.

Jakbv všecky ctnosti k službám stály,
    Když ji ruka boží tvořila,
    Ta puk duše v růži nosila,
    Ta zpěv, ta ples vedla, jiné hrály;
Stroj spal ještě, jen se rtíky smály,
    Houfem běží chasa spanilá,
    By veň dar svůj každá vložila,
    Pak zmizela: tvor vstal dokonalý!
Tak vše při ní outlé, čisté, lehké,
    Tak vše kryje stydu opona,
    Že to nelze vypsať ruce křehké.
V tmě se tak z ní line oslona,
    Ba i vedne, jestli při ní sedím,
    Raděj v slunce, než jí ve tvář hledím.

19.

Sotvy že se smělší opováží
    Cit jen hnouti v její blízkosti,
    Týmž, co zánět valí do kostí
    Zřením, zemskost celou k prachu sráží;
Zřídka přízní, jenom sliby blaží,
    Vnady kryje v roucho vážnosti,
    Jakby tábor s nebes výsosti
    Strašnou vůkol oblehl ji stráží.
Mně ctnost kvete, kde sem lásku rozsel,
    V Cypru Vestě obět plamení,
    V tváři Milka přišel vyšší posel.
Takto láska předčí sama sebe,
    Mění vášeň v čisté tušení,
    Kdo zem hledá, dá mu, jak mně, nebe.

20.

Vy, kdo vyšších ke svým uměleckým
Dílům ideálů hledáte,
Severu se křivě rouháte,
Stranným hovíc okem luhům řeckým;
Buď se novým, buď se starosvětským
Krásy vzorem radše kocháte,
Sem svá zření různá obrafte,
Tato jedna všecko bude všeckým.
Lidskost s božstvím, ctnost a lásky plamen,
Ušlechtilost tuto najdete,
Jaké nezná medičejský kámen.
I mých znojů učijete tudy,
K vinám pera mého řeknete:
Velkáť to tíž pro tak slabé údy!

21.

Ze všech synů, co jich koli vládný
Apoll k ledné poslal stežeji,
Nejímá mé srdce silněji,
Jako onen soused Hekly, žádný.
Byť vůz Kairbrův, byť pěl unos zrádný,
Aneb Fingalovu trofeji,
Stavěl Karny, aneb raději
Kryl svou lyru v bouř a oblak vnadný;
Plnost krásy, tužba, lásky rána
Téměř srdce citem rozčesly,
Kolikrát jsem čítal Osiána;
Dnes mi ale zpěvy tyto krásné
Báseň v sobě od ní donesly,
Při níž sláva barda toho hasne.

22.

Ještě spí! Ó ticho, srdce hlasné,
Ticho, kroky, mlčte, ptáčkové!
A vy, síně této bohové,
Leťte k horám, zhaste slunko včasné;
Hřích by tu byl znedbať doby krásné,
Nevděk, minouť štěstí hotové;
Vůle, nedli, polib růžové
Krotce rtíky, polib čelo jasné.
Sotvy že se blíží ruka třesná
S tváři odkrýť clony hedvábné,
Anť se v pěkném schytí hněvu ze sna:
Tři sta blesků na vše strany sláno,
Uzře smělce, oči půvabné
Sklopí, krotne, praví: „dobré ráno.“

23.

Nejen ona růžokvětná líčka,
Rtové k políbení spiknutí,
I vaz pyšný, hrdlo labutí,
Šťastná zlatých vlasů po něm hříčka;
Čelo slunné, klidný oblouk víčka,
Očí přísných vábné kynutí,
Lkavý úsměch, tejná vzdechnutí,
I slov němá sladkých polovička:
Vše mé k bojům srdce bádá chybným,
Tisíc, zloboh Milek, spojuje
Nástrah klamem navnazených slibným;
Ona sama učí ujít želu,
Kolikráte tělo bojuje
Proti duchu a duch proti tělu.

24.

Pěkná jesti ctnost i v rouchu sprostém,
Kde tvář s duší stojí v odporu;
Avšak třikrát hodna pozoru,
Kde se krása přisestřila k ctnostem;
Žádné tato, ona proti zlostem
Sama v sobě již má podporu,
Ona k jedné, tato pokoru
K dvěma musí nésti vysokostem.
Zde Bůh spolu zbroj i zbraň i kluzké
V srdce jedno vložil bojiště:
Dlíli boj — ó mlčte, prsy uzké!
Váháli ta, tím již zahasila
Svaté nevinnosti ohniště:
Tato tím již téměř zvítězila.

25.

Oči, oči modré, milostivé,
Ó, vy perly v květu rozvitém,
V nichž se zem a nebe s blankytem
Jako v řece svítí zrcadlivé:
Vyznám, že jen u vás, školy živé,
Ctnost jsem spatřil v blesku věčitém;
Nač jste ale přitom podkrytem
Vlily do mne jedy tyto lstivé?
Nač mi zhoubce první vaše zření
Do bran srdce mého vhnízdilo,
Jenž můj život střelou smrtnou plení?
Avšak hodno výhost dáti zemi,
Komu při pohřebu svítilo
Takovými nebe pochodněmi.

26.

Pravé jesti ono přísnotvárné
Starých věků i dnes vyrčení:
Že čest, krása, zboží, umění,
Ba že vše jest pode sluncem marné.
Však bych jedno z nauky té kárné
Vyňal vedlé mého cítění,
Tak jest božské jeho vzezření,
Tak jest milé, vděčné, čisté, zdárné.
Krásu míním, tuto dceru boží,
Když si, nebe na čas nechavši,
Zemské roucho, jako panna, složí.
Nemůž tato, jak ty, zpráchnivěti,
Ano zdejších bytů poznavši,
Zpátkem ta[3] zas, odkud přišla, letí.

27.

Neuctí tě žádná v světě jména,
Nedosáhne důvtip básníře,
Rytce nástroj, kytka malíře
Z tvorné ruky padne zapýřená:
Já jen cit mám, duše vyvolená,
Zpěv můj pro tě mdlý dech zefíře[1],
Stud mi ústa víže u víře,
Že tam budeš žalmy kůrů ctěna.
Avšak kdyby zvláštním někdo nadal
Tužbu srdce mého jazykem,
S nimi bych i tuto horliť žádal;
Než i takby slovo na rtech dlelo,
Co má voliť v zbytku tolikém:
Ctnost, či krásu, ducha, čili tělo.

28.

By se Homér, a ten, jehož Muzy
Řecké mládky pěly, navrátil,
I ten, který barvy potratil
Při Kampaspě, Apelles, a druzí:
Onen básníř, který zpěvem hrůzy,
Nimiž Dído mřela, ošatil,
Až tam k tomu, jehož zachvátil
Pohled Laury a hnal do Vokluzy:
I náš Záboj, a ten, který hýbal
Varytem svým hrady královské,
Neb kde koho Apoll ještě líbal;
Všickni by se, jiných nechajíce,
Dílo toto bohů mistrovské
Slaviť jali, spolek učiníce.

29.

Odkud snesl látku všecku Milek
K slití outlé této ručičky?
Míru k článkům, k měkké teničký
Hedbáv pleti, k loktům sněhu bílek?
Odkud červec k bludným tokům žilek?
Z kterých korun ony perličky
K pěti lukům? a kde tkaničky,
Nimiž spojil vtipně každý dílek?
Ó! co rámě, nímž se stkvěla Léda
Proti ní, neb kterým Angelo
Lstivě řeckých předčiť mistrů hledá!
Spi jen tíše, sladká ukrutnice,
Coby ti již mroucí prospělo
Srdce raniť, na němž ležíš, více.

30.

Darmo lidská peruť za výborem
Tímto tvorů božských poletí,
K jehož tváři mnohá století
Shromážděly krásu sličných forem;
Jak tu horlí jeden s druhým vzorem,
Jak duch viní těla odětí,
Kde však nebe, velkou obětí,
Učí, coby se vším mohlo zborem:
Protož co já koli smělec tanu
V básněch krásu její slavících,
Jest jen krůpě z valných oceánů;
Avšak coby Tibru, Temži, Dnistru
Zníti mělo v řečech tisících,
To zní aspoň v jedné, Labi, Istru.

31.

Těchto na rtech, srdce tvého prahu,
V oči tyto, květy duše tvé,
Skládám sliby věčné lásky své,
Míno! Míno! měj je za přísahu.
„Svět je poddán času, všeho vrahu,
Nás čas tam, kde času není, zve,
Tys můj, já tvá, věř mi, tam i zde,
Slyš to, nebe, pro mých ňáder žáhu.“
„„K vám se na oblaku tomto vznáším,
Osud jsem a sám vás lituji:
Pokoj slibům, než boj svazkům vašim!
Nelze jináč, tě tam, tě tam zplaším,
Až vás, kdy a kde, to zmlčuji,
Jednou asnad sloučím k spolkům blažším.““

32.

Tak teď prostě a tak jemně stojí,
Ach, tak krotce a tak vznešeně,
Plná ohně a tak studeně,
Tak je smělá, tak se čehos bojí;
Tak mře želem, tak se k smíchům strojí,
Jasným okem tak zří zmateně,
Tak chce mnoho a lká skroušeně,
Tak nic nechce při vší tužbě svojí —
Aj hle, modla k tomu hotová:
Jak dva bozi s srdcem hospodaří,
Osud s láskou, tato s oným sváří;
Leť tam k Tibru s lístkem, holoubátko,
Řka, by hned sem přišel Canova
A vzal s sebou mramor, perlík, dlátko.

33.

(Jeden duch s holým mečem.)

„Od slovanských hájů v tomto rouše stínu
Vlast mne s heslem k tobě posílá,
Slyš, by sokyní děl nebyla:
Miluješli vlast svou více, čili Mínu?"

(Druhý duch s lukem nataženým.)

„A já z tam těch břehů, tobě známých, plynu,
Tři dni šíp ten matka ostřila,
Mluv, neb chce, by jednou zkusila:
Miluješli vlast svou více, čili Mínu?"
Půlnoc bije. Já se tíše z lůžka vztáhnu,
Stanu před ně různým svědomím,
Meč tam, tu šíp, vlast tam, tu má přítelkyně;
Mlčím, váhám: rázem rukou v ňádra sáhnu,
Srdce vyrvu, na dvé rozlomím,
Na, řku, jednu vlasti půlku, druhou Míně.

34.

Měj se dobře, Míno! ach již kyne
Zítřek kvapně přišlý k rozchodu,
Ta tam odsud musím k národu,
Kde se Neptun Bachu k nohoum vine;
Zde máš srdce, které v lásce plyne,
V lásce vroucí, prázné podvodu,
Mějž ho, věno outlé, k důvodu,
Že má věrnost nikdý nezahyne.
Mysli na mne, aspoň když se růží
Zápach v této stinné besídce
Při měsíčku s city tvými sdruží.
Srdce pak to, buď se věčně skryje,
Buď mu zastkví krásná dennice,
Slovanům a tobě ať jen bije.

35.

Kam jste zmizli, ušlechtilí snové,
Sladké klamy, zdání přeblahá?
Která kruté ruky odvaha
Vzkřísila mne k této hrůze dnové?
Pryč, pryč, sudno, heslo shůry slove,
Osud lásku v boji přemáhá,
Nad obloukem ráje napřáhá
Meč svůj cherub — s Bohem, houště, křové!
Tajte, břehy, louky, stezky, kříčky,
Tajte světu, jež jsme soukromě
Vedli u vás, vzdechy, mluvy, hříčky.
Přijdeli však hoch sem v štěstí zrazen,
Nech čte nápis tento na stromě:
„Já jsem z ráje musel, viny prázen.“

36.

Doba bije; člun již stojí v brodu,
Veslo k spěchu zove nezbedné;
Strach mne jímá, líce obledne;
Ještě chvílku, volám, ku rozchodu.
Nohy rychlé znaly času škodu;
Rozvlasená oknem vyhlédne,
V náruč letí, v hrůze bezedné
Slzou smáčen každý stupeň schodu.
To má láska, že čím hoří výše,
Jazyk služby dlužné nekoná,
Upí jedno, lká a nyje tiše;
Zlíbám celou: padne opona!
Jmu se co stín, došed Charona:
Nu, vez tedy v ony stínů říše.

37.

Žehnám vás již, lásky kraje zlaté,
Hory, břehy, pole květnatá,
I vás, chrámu toho bůžata,
V němžto jsem ji spatřil prvníkráte;
I vy, hájky, ať se dobře máte,
Houště, kře a věštná doupata,
Kvělte s ní, vy zřídla mechatá,
Lkejte s ní, vy stromů dechy svaté!
Žehnám i vás, stíny cest mých tejné,
I vás louky, po nichž chodily
Vstříc mi její nožky květosejné;
Chraňte klénot, stráži vaší svěřen,
Dokud cíl ten, co nám složily,
Buď zde, buď tam, losy, nevyměřen.

Oddělení II.

38.

Ozvěť se nářkem hory, doly,
    Zavzni žel můj šíře široce,
    Ode Rejnu až tam k zátoce,
    Kterou Dunaj dělí na dvě poly;
Ode Tater kvěl ho onen holý
    Chlumec, Čechů statných původce;
    Moře, ostrov zalkej hluboce,
    Na nichž láska měla chrámy, školy.
Z krajů, v kterých lásky zmizly práva,
    Beř se k pouštěm oněch divochů,
    Kde víc srdce řídí, nežli hlava.
Pouč mladých, kteří ještě posud
    Beze strasti žili, jinochů:
    Že je lásky mnohem větší osud.

39.

Srdce, co chceš? „Ta tam, ta tam v moře
Zřítiti se modrou hlubinu,
Tam se za hvězdami rozplynu,
Z tluků těchto nové světy tvoře;
Vlast, aj! v necti, lásku hněte hoře,
Tam se, ta tam odsud vyšinu,
Jednou vlast svou, druhou obvinu
Rukou družku, zemi patou zboře."
Tíše, tíše, vrať se do koleje
Skutečnosti, tvorce vlastní strasti,
Upěj a krý světu nářeky;
Ach, tě tuším i tam v snářské slasti
Tvůj by mořil živel na věky:
Trud a žel a tužba bez naděje.

40.

Pakli nové rady nebe nedá,
Zoufám lásce věrné k posměchu,
Kdo dal bolest, béře outěchu;
Tužba žije, po naději běda!
Brzo skryla den můj bouře šedá,
Na půl cestě stojím bez dechu,
Jako od Charybdy pelechu
Plavec v propast kruté Scylly bředa.
Komu přál, teď tomu osud žehře,
Zmizlo krátké štěstí divadlo,
Ach, jak lépe zemříť bylo ve hře.
Dobrou noc! mně slunce zapadlo:
Zefyrečky, aspoň vy, když zblednu,
Neste popel můj tam v urnu jednu.

41.

Lásko! Lásko! ó, ty sladký klame,
Ó, ty číše slasti nejvyšší!
Když se duše s duší pomíší,
V citu jednom zem i nebe máme;
Ó, kýž vnad tvých rychle užiť známe,
Skryti světu v houšti nejtišší,
Dřív, než vicher zhoubný přispíší,
Který, jak mně, loď i veslo zláme.
Kde jsi, kde jsi, sestro bohů věčných,
Hosti srdci mému nevěrný,
Dítě kvítků, obraz bolů vděčných?
Já jsem darmo v port tvůj klidný spěchal,
Anť mi zkvetlou orkán severný
Růži vyrval, trny ostré nechal.

42.

Kam se medle zástup tento shání?
„To jde všecko k zřídlům . . . . ovým,
Vy též, tuším?“ — A nač, odpovím;
„Ej hle, k zpěvům slavné . . . . . .“
V pravo slečny sedí, v levo páni,
Síň se zlatí hmotem gázovým,
Vyjde v prostřed s věncem bobkovým,
Začne, všechněch oči, uši na ni.
Lustry hasnou, stanou vříti vary,
Dámy mdlejí, Gabrielky, Mary
Palmy s hůry na ni metají;
I já tleskám, avšak se mi zívá,
Co to? dím, a Mentor podtají:
Mína z srdce, tato z měšce zpívá.

43.

Cestu konám, měst a silnic hluky
Lásku dusím, Muzu zaháním,
Smíchem ve dne, v noci žehráním
(Ó, žluč skoupá!) krotím srdce muky;
Sám býť nesmím, city ona, zvuky
Tato vnuká, co se odstraním,
Lesy panny mněje, makáním
Mínu hledám, a jsou jedle, buky.
Tak je všecko ve mně v odporu:
Skrývám se sám, hledám i sám sebe,
Led jsou líce, tuk žil oheň střebe;
V duši hřímá, čelo klidem jasním,
Jiní naschvál, já jen navzdoru,
Jiní v chyžkách a já cestou básním.

44.

Ký to člun tak rychle vlny dáví,
Proč tak krotne pod ním Vltava?
Napřed Milčat chasa létavá
S praporci a vůkol oblak tmavý;
Tuším, Lada narození slaví,
Či snad k novým světům příprava?
Pro Bůh! práznáť lázeň — šatlava —
Zuzanka se s králem na břeh plaví.
Jdi jen, jdi jen, dívče muže smělší,
Tak tě vodiž Cypru vládkyně,
Bys ho šťastně, kam si žádá, nesla.
Až ho oddáš, obrať zpátkem vesla,
Já zde počkám, hezká plavkyně,
Ach! než cesta naše bude delší.

45.

Blízek nebe, hluchým nechci lkáti
Více žele mého nížinám,
Tebe, českých bohů zaklínám
Olympe a byte knížat zlatý:
Divys tropil, i rač důkaz dáti,
Přelož mne, kam ruky vypínám;
Neste ho, rci těmto zbořinám,
Jak spřež onu, jak sloup Římu vzatý.
Vstaňte z mrtvých, zkroť můj svými kouzly
Osud krutý, věštná Libuše,
Protni, Žižko, mečem jeho uzly.
Jestli tentýž, předků ohluše
Hlasy osud, k tobě, Slávů slávo,
Vnukům nechal aspoň lkáti právo!

46.

Čekej v onom Černém lese málo,
Slunce zlaté, jdoucí k západu,
Ach, již tebe jen mi náhradu
V vzdálenosti nebe zanechalo;
Jak jsi se mi v štěstí sladce smálo,
Tak teď mírni jeho proradu,
Pozdrav ji tam, pozdrav zahradu,
V níž jsi s námi plesalo i lkalo.
Však než k ní jdeš, na mne papršleky
Skloň své ještě, aby pobraly
Ta k ní s sebou očí těchto řeky.
Když tam přijdeš, rozkaž, aby záři
Blesky tvé k ní první spíchaly
Zlíbati jí rtíky, oči, tváři.

47.

Oni rtové, jejichž vůně plynná
Oheň vlila duše do naší,
Že kost v těle jihne nejzazší,
Oni rtové jsou mých strastí vina;
Tak dech loudný k chřípím nehostinná
Arabie z dálky přináší,
A když vejde v kraje nejblažší
Poutník, pozdě upí horkem hyna;
Oni rtové rajských kvítků medem,
Nektarem a mannou tekoucí,
Opili mne sladkým tímto jedem;
Oni rtové, do nichž všecky Muzy
Milek svábil lukem vládnoucí,
Uvrhli mne v tyto věčné hrůzy.

48.

Vichru jekem různá skryté mútí
V mraku černém živly obloha,
Zpěvců lesných čeleď ubohá
Teskno v listném schránu hledá prútí;
Oblak hněvný na zem hluché nutí
Kázni plémě, snést ho nemoha,
Tu blesk, hromy, vlny, pro Boha!
Koráb strojte proti zahynutí.
Utulím se, vzdoru k bázni spáře,
Pod dub v širém poli stojící,
Než tu duše v užas větší vízne;
Duhu spatřím, na níž v bílém šláře
Růžťkou kyne Mína sedící,
Vystru po ní náruč, ach, sen zmizne.

49.

Pohleď, oko, na ty jasné strany,
Pro něž liješ slzí potoky,
Zaleť na vrch onen vysoký,
Co as dělá anděl milovaný;
Zda sem hledí, stojíc u vrat brány,
Či hrou kojí osud divoký,
Či list píše, čili výtoky
Léčné bylin hledá pro mé rány:
Strojíli však kadeř u zrcadla,
Lkáli k nebi v svatých hodinách,
Boj se pomsty, jenžby na tě padla;
Líbáli jí patu vlna čilá,
Spíli v sadě sama v květinách,
Vrať se, by tě bleskem nestrávila.

50.

Zhrdna vším tím, co je smrtedlné,
V poušť své kryje starček šediny,
Vzav hůl, knihu, kříž a hodiny,
Budku splete, šalbám světa klne;
Tělo zvadlé, srdce Boha plné,
Zahrádku má, pěstí květiny,
Chudým radí, vítá hrdiny,
Divy tropí, pokud neoslne.
Tak hle starcům přeje vírou spiatým,
An již tuším lásky věkům zlatým
Nebe příti naskrz ustydlo;
Já nic nemám, stín mé bydlo chladný,
Papír listí, slzy černidlo,
Posel větry, a host Milek zradný.

51.

Ani oudol Tater těchto tichá
Kolem hradbou chlumů zvěnčená,
Chlumů, jejichž hlava zelená
V oblaku se a hvězd cesty míchá;
Ani Píson, jehož v Eufrat spíchá
Voďa z zlatých zřídel prýštěná,
Ani šťáva v léčné vařená
Dílně, kde sám Vulkán oheň dmýchá;
Nic mne před mou nemůž skrýti strastí,
Nic mým nedá prsím ochlady,
Není v světě pro mé rány mastí;
Co jsou Tempe, vzav jim Nymfek zjevy,
Bez pastýřek co jsou Arkady?
Co jsou ráje, v kterých není Evy?

52.

Ráno časně, co jen zmiznou svodní
O ní snové, příštím jitřenky,
Bývají mé první myšlenky:
Přijdeli dnes aspoň psaní od ní?
Pak chvil čísla, dlouhých jako sto dní,
A mil čítám ode milenky
Až kdy měsíc patří v studénky,
Žel, dnem zklamán, oči rozpovodní.
Proč si život štěstí mladých lidí,
Ach, proč lásky více nešetří,
Která život dává, krášlí, řídí!
Kdybych mohl, sámbych zlaté mosty
S hory k horám zdělal v povětří,
Aby láska zvláštní měla posty.

53.

Rcete, ženci, co tam se srpečky
Klásky v poli žnete hebounké:
Zdaž jste jedné hezké, hezounké
S věncem zlatým neuzřeli žnečky?
Pastýřové, kteří na kopečky
Ovce vyvádíte bělounké:
Zdaž jste jedné hezké hezounké
Neviděli někdy pastýřečky?
Asnad vy jste, drozdi, holubinky,
Skály, zřídla, křové rozvití,
Slyšeli hlas oné krásné Pinky?
Šetříteli lkání lásky ctnostné,
Povězte mi, kde je k najití,
Zahanběte losy nelítostné.

54.

Jak se jitro oknem tímto vkrádá,
Bleskem hry snů ranních pokaze,
Tys, ó milý, krásný obraze,
První předmět, jenž mi v oči padá.
Tuť hned starou srdce tužbou strádá,
V oné opět vězím povaze:
Kde svár, pokoj, slast a nesnáze
V dobu jednu srdce jedno bádá.
Onatě to! vzdychám šeptem lkavým,
Ona to! a v tomto mámení
Líbám jej, s ním smlouvám se a bavím.
Až pak zatím slunce záře zlatá
Obraz v úkaz jasný promění,
Jemuž slouží s milky andělčata.

55.

Sem tam bloudě v želi přehlubokém,
Kde mne vedou křové klikatí,
Nechť se lístek stromu zaklátí,
V outěk prchnu chybným, plachým krokem.
Avšak opět, jak když po divokém
Vichru slunce horu ozlatí,
V slast se trpkou smutek obrátí,
Stojím, blednu, ňádra vlaže okem.
Jenom pláč mi bol můj hojí strastný,
Těchou přátel roste břemeno,
Sen mne nezná, pokrm sobě hnusím.
Ó, ty kraji! ó, ty břehu šťastný!
Vám to v blízku míti souzeno,
Co já v zdálí oplakávať musím.

56.

Záře zlatá stkví se nad východem,
Orel v modro letí ze šera,
Labuť dělí veslem jezera,
K vrškům pleše beran s mladým plodem;
Slavík budí družku písně svodem,
Z kvítků blýská rosy nádhera,
Již i člověk, ouzké rozpera
Dvéře lůžka, ticho ruší chodem.
A vše vůkol, ztřesa s sebe tíže
Včerejška i staré lopoty,
Jme se vítat nové světla kníže.
Ó, kdyže mně jitro ono svitne,
Které zplaší tyto mrákoty,
Zplaší péče žravé, neodbytné!

57.

Nechtěj zoufať, když se proti tobě,
Bratře! závist šklebí trkavá;
Kdo se, pravdu háje, obává,
Ten jí škodí, nejsa věrným sobě.
Pravda nezná ustoupiti zlobě,
Kdo jí laje, ten ji zastává,
K cti jí hlupců slova rouhavá,
Blud a šalba slouží ku ozdobě.
Pravda jest, co cedry na Libanu,
Ti, jenž na ni dují větrové,
Jen víc šíří vonnou její mannu.
Jazyk její meč jest, ňádra hory,
Srdce mramor, ruky sloupové,
Paty rokle k pošlapání vzdory.

58.

Neste jí tam tyto city vřelé,
Tichomluvné noční soumraky;
Rcete šeptem lkavým, kteraký
Vedou boj v nich péče, tužby, žele.
Nes jí, luno, neste hvězdy stkvělé
Plamen zde jak v blízku jednaký,
Rcete, mlčelivé oblaky,
Že jsem a vždy budu jejím cele.
Rcete, řeky, echo, skály nahé,
Jak nic nezná mluvit jiného
Jazyk můj, než jméno její drahé.
I vy, posli letu vonného,
Vdechnětež jí, jako ve dne, v noci
Jen ji myslí vše mé duše moci!

59.

Ó, by aspoň spíše zapomnělo
Srdce na vše její okrasy,
Na blesk očí, na rtů ohlasy —
Snad by ještě jednou ozdravělo.
Jináčby teď pozor na se mělo,
Aniž vedlo s Bohem zápasy;
Radějiby Tater užasy
A poušť hrůzy, nežli lásku pělo.
Ach, to ale nelze srdci mému,
Avšak blud jest po ní bažiti,
Bez naděje láti losu svému.
Zapomenout? Ne, to možné není;
Raději chci věčně toužiti,
Volím nemoc, nežli ozdravění.

60.

Ona lípa, kde jsme mnohé ráno,
Mnohý večer krásný probděli,
Ona lávka pod ní v jeteli,
Tam jsou ještě, těmť ji zříti přáno;
Jak tam nemá bohům býti lkáno,
Kde se proti sobě opřeli,
A co jeden srdci udělí,
Vzdorou jiných stromům bývá dáno!
Avšak blaze, kdo se volně vyhne
Tam, kde nebe válčí se zemí,
Kdož ho, padna v tísni obou, zdvihne?
Ticho tedy, ztrátu lkavé zpěvy,
Snáze truchlý nařek oněmí,
Krotkost mírní samých bohů hněvy.

61.

Hory, hory, slyšte, hory skalné,
Vstupte vrstvou hora na horu;
Stavějte mi řebřík v prostoru,
Z níž bych uzřel ono srdce dalné;
Hory, hory, slyšte, hory skalné!
Řeky, řeky, slyšte, řeky valné,
Dřív než jdete v moře oboru,
Slitujte se, neste ukoru,
Neste jí ta tyto slzy kalné:
Řeky, řeky, slyšte, řeky valné!
Proč jste ztichli, vějte ta mé vzdechy
Z dálky této, vějte, větrové,
Rozdujte své lkáním mojím spěchy:
Proč jste ztichli, vějte ta mé vzdechy!
Zchvaťte mne k ní, aneb běžte pro ni,
Buď již sami tejní duchové;
Nech strach, nech bouř, nech tma cestu cloní:
Zchvaťte mne k ní, aneb běžte pro ni!

62.

Z Kapu perly, z Chili nese kovy
Loď a šťastně plachty rozvíže,
Vír ji shltí portu nejblíže,
Cože kupec bohům litým poví?
Vzchop se z Nicu, trůn si rozbí nový,
Světu půl se vydej za kníže,
Pak slož berlu, z hrdé Paříže
Táhni až ta kamsi na ostrovy;
Netaj, když se ku tak vzácné tichá
Ztrátě někdy slza připojí,
Špatná mužnost, v níž jest necit, pýcha.
I kdoby mně radost tedy vrátil,
Co mne v světě živa ukojí?
Vy jen loď, trůn, já jsem srdce ztratil.

63.

Na hor chlumy, na nejvyšších čela
Skalin lezu před svou nesnází,
S břehů k spádům, z hlubin na srázy,
Jako srna střelcem ovdovělá;
Však mne i tam tráplivého smělá
Milka ruka ještě sprovází,
Prstem chytrým líčíc obrazy,
Jak by Ona před očima chvěla;
„Kliď se, zběhu šalný“, vzdorně řkoucí
Kráčím na kraj příkré strminy,
„Tu tě, tu vás vrhnu, ňádra žhoucí!“
Již již padám, klna lidi, bohy,
Anť se, ó div, v lůnu roviny
Státi najdu, neuraziv nohy.

64.

Ó, vy drahé zbytky mého pádu,
Kadeř, zlatem ryzím protkaná,
Hodna, aby byla zpívána
Popem, neb tím, co pěl Iliádu;
Slib mi za ni hvězdy rouna řádu,
Dávej palác, berly sultána,
Nedalbych tě, stokrát zlíbaná
Památko, ne za půl světa vládu.
Dokud tluče, drž jen srdce klíčem,
Částkou krásy cvič je krásami,
Cvič je cizím zhrdat slibu chtíčem.
A když jednou prach můj větry schvějí,
Ty tam zmizni mezi hvězdami,
Kde se vlasy Berenice stkvějí.

65.

Ó, bych mohl tajmo na se vzíti
Jelena noh rychlých podobu,
Šelbych cválem onu ozdobu
Luk a hájů, řek a břehů zříti.
Pod zemí bych až k ní žádal jíti,
Plulbych mořem v ryby způsobu,
Až bych tam stál, změně osobu,
Kde svým chodí květům vodu čříti.
Kýž se v orla, jenž se pod nebesa
Šíře, dále vznáší, obrátím,
Tambych letěl přes houšť, vrchy, plesa.
Ale nelzeť ještě osud hnouti,
Blaze, žeť tam konám prozatím
V noci ve snách, ve dne v duchu pouti.

66.

Hrůzou tužby puzen nezkrocenou,
V lesy temné jdu a doliny,
Dlím, zas prchnu, jak kdy Erynny
Vzteklé vinu bičem ohně ženou.
Zemdlen játra chladnou zřídla pěnou
Hasím, klesna v šťastné byliny;
Skrýš můj nocleh, kde lkám příčiny
Strasti, lyrou želem nastruněnou.
Já jsem snad zde, jen bych upěl, stvořen,
Však schni, jen schni, žití mého kořen,
By slib splněn spíš a žel byl zmořen.
Měj se dobře, čistý, krásný květu!
Já jdu předkem, Míno, píti Lethu,
Bych tam lépe porozuměl světu.

67.

Táhni, kam tě hvězdy zovou, bratře!
Nastup mužně cestu života;
Kde tě koli osud zamotá,
Týž buď Bohu, sobě, pýše, chatře;
Mijuj vlast a horli ohněm, spatře,
Kdeby pravdu polkla mrákota;
Hlasem, který skály stroskotá,
Slovanství kaž hluché vůkol Tatře,
Mne nech zatím, v hájích, po oudolí,
Mezi zpěvy křovin tichými,
Bloudícího s sladkým srdce trudem;
I mně nebe osudilo rolí,
Tu, bych válku s ňádry vlastními
Veda, Dunaj množil očí prúdem.

68.

Tam, kde Zemľa v tísni ledů stoná,
Kde sup těká z lesa do lesa,
Tam, kde smutný, žehy donesa,
Chamzín hlce lidi, květy, slona;
Kde býk hvězdný a štír cestu koná,
Tam, kde chaos končí nebesa,
Kde drak černý točí kolesa,
Na něž rozpial kosti Ixiona;
Nikomu mil, od sta jiných bažen,
V chudobě, neb kmentem lesknoucí,
K trůnu, neb co otrok v jarmo tažen:
Tentýž budu! vlastním jedem hyna,
V ohni chladný, v mrazu horoucí,
Cítě, mysle, mluvě nic, jen Mína.

69.

Zbraně ztupiv, ostrá zlámav kopí,
    Nedošel jsem ještě pokoje,
    Osud přemoh, samo souboje
    Srdce s sebou dvakrát horší tropí;
Jak kdy vlast se z cizích vpádů zchopí,
    Oráč meče křiví v nástroje,
    Rázem vzteklý, syny ozbroje,
    Lůno matky krví buřič kropí.
Bolest ránu vždycky hlubší ryje,
    Čím víc krotím, dravá slabého
    Více hydra růži těla pije.
Teď bych volně, kdyby bylo možná,
    K stínům hrobu vstoupil tmavého,
    Bez tebe však nelze, sestro zbožná.

70.

Jaro vzniká, mlhu plaší slunce,
    Zefyr loutky nese trávníkům,
    Strom již stínem hoví poutníkům,
    Slavík zpívá z květového trůnce;
Tam laň plesá, onam křepké junce,
    Zde se niva směje rolníkům,
    Motýl k sadu, kachně k rybníkům,
    Zlatá spíchá včela ku medunce.
Vše se těší, kochá, líbá, skáče,
    Všudy láska, žerty, lahoda,
    Jen mne tisknou tužby, vzdechy, pláče;
Jen mne nejmou jara ani léta,
    Nehne slunce ani příroda,
    Co mne zbavil osud duše světa.

71.

Na tě myslím, když tmy šeré hynou,
Hory zlatnou jitrem řeřavým,
Když se bledá okem laskavým
Luna tichou směje za březinou.
Tě jen slyším, kde se jiná s jinou
Vlna smlouvá šeptem žvatlavým,
Kde se větry, dechem voňavým,
Z luk skrz stromy k zpěvům háje linou.
Tebe vidím, když svůj silnic prachem
Příchod jeví poutník vzdálený,
Kde mhla stráně v běhu kryje plachém;
S tebou žiji, tvůj jsem ještě celý,
Ač nás rok již darmo prošený,
Ač nás závist mnoha krajin dělí.

72.

Labe, Visla, Volha ani Neva,
Ni vln tolik má břeh Dunaje,
Všechněch sedm kopců Tokaje
Hroznů více nepřináší réva;
V Krkonošech zelin ani dřeva,
V Tatrách zrn víc zlatých nezraje,
Co mé oko, ztrátu pykaje,
Každý večer slzí navylévá.
Není stezky, sluje, háje, skály,
Není trávy v celém okolí,
Jenžby rosy mé již nepoznaly;
Každý járek, ptáče, větev stinná
Naučené mým již hlaholí
Nářkem slova: láska, osud, Mína.

73.

Stokrát činí, stokrát denně lomí
Lichý se mnou Milek příměří;
Nastojte, kdo lidem uvěří,
Bohovéli budou bez svědomí!
Vítěz divý prosbou opitomí,
Lovec krotne padlou nad zvěří,
Vládce blesků sám kde udeří,
Tam hned deštěm škodnou střelu chromí.
Mne již roky jarmo hněte manské,
Ohněm hořím, jako poledním
Nevrou sluncem pouště afrikánské;
Však mých slyšeť vrah můj bolů nechce,
Ba čím více každým posledním
Šípem blednu, tím se více chechce.

74.

Zdlouha lezou hoře mého kroky,
Tvrdo měknou noh mých okuje;
Již své dvakrát čerstvým věncuje
Karpát révím, co já chřadnu, boky.
Mámí láska; v štěstí běží skoky,
Pod neštěstím ledva putuje,
Blízkost pálí, dálka sužuje,
Rozkoš chvílky, žalost čítá roky.
Dříve tuším slunce jasné zvadne,
Sníh se bílý bude černěti,
Dunaj vyschne, nežli žel můj zchladne.
Moří láska, koho v léčku lapí;
Avšak mámli bolest trpěti,
Volím takou, která pěkně trápí.

75.

Spolků míjím, v tichu bolest kořím,
Buď se den, buď večer přiblížil;
V pouštěch smutných, kdeby nevyžil
Barbar bludný, já si ráje tvořím;
Avšak darmo oči vyschlé mořím,
By sám sebe v slzách pohřížil,
Anť již roky, jako ohnižil,
V žhoucím živlu s duší, s tělem hořím;
Čas by již byl míti utrpení
Bohu tomu, který podpálil
Dům a v popel obrátiti lení;
Ó, že jsem hned na pomezí zticha
Žháře oulisného nevzdálil,
Teď bych rád, než pozdě honím bycha.

76.

Vrchy planí, moře pije do dna
Čas a všecko změní posléze,
Slunce hasí, hvězdy za meze
Světa kryje, kde směs neurodná;
Po sta bludech přece vnesla svodná
Lodí do Itaky vítěze;
Spadly Prometeu řetěze,
V něž ho krádež ukovala škodná:
Snad čas i mé strasti léky chystá,
Snad se i mně ještě zlatolistá
Palma časem někdy zotaví;
Aspoň jazyk lkáti unaví,
Srdce nikdý, nebo láska čistá
Nezná času ani nezná místa.

77.

Nechápal svět tajných, jenž se dějí,
Divů v Mesmerově stolici,
Oni trnou bázní mořící,
Tito lají, jiní se mu smějí;
Kýž se jednou přesvědčiti chtějí:
Jak to snadno duši letící
Z prostranství a z času temnici
Sobě stkanou nechať pod šlepějí.
Seč je srdce, proč ne dary hlavy?
Seč je láska, proč ne umění?
Seč je osud, proč ne lékař zdravý?
Mé již dávno, samo sebe ruše,
Má již dávno, k svému trápení,
Tělo jinde, jinde bydlí duše.

78.

Vůkol rokle k vraždě čnící pluji,
Půtku veda s moře vlnami,
Ty mi kyneš k sobě rukami,
Než mrak větry, saně oheň dují;
Doufám, zoufám, tonu, vynikuji,
Již se slza míchá s slzami,
Ruku lapám, chtěje skalami
Vzhůru, anť se v propast se mnou sují.
Pohřebte mne tedy, pohřebte mne,
Živly krotší mého osudu,
Pohřebte mne v hroby země temné!
Ukaz mizne, v duši nechav smutek,
V němžto sotvy mysli nabudu,
Zdánili to bylo, čili skutek.

79.

Ó, kýž aspoň, jako někdy v štěstí,
Přítel v trýzni těchou přispěje,
Jenžby kleslé křísil naděje,
Smích a žerty míchal do neřestí;
Nic, jen jedno pouť mi příkrou klestí,
Tím jen srdce tytýž okřeje,
Jako poupě, když ho šlepěje
Horka shnětly, Nymfa opět pěstí;
Ty hro sladká zvuků melodických,
Vy mých citů truchlých nádoby,
Dítky nebes v slovích skryté lidských;
Bez vás sotvy byloby mi tísně
Dvou zlých bohů nésti poroby,
Bez vás, třetím dané bohem, písně.

80.

Lampa bledne, oknem tichá leje
Luna v plné světlo proměně,
Stolík nechám, patřím zmateně,
Lampa bledne a šum kýsi věje;
Kyna k nebi, proti mně se chvěje
Stín, co anděl s křídly, na stěně.
Kdo to? ptám se z okna schýleně,
Původ stínu v zahrádce být mněje.
Ticho v sadě, ticho v světnici,
Oko opět na ukazu visí,
„Tam jdu,“ slyším ohlas znějící.
Strach mne zmráčí, radost opět vzkřísí,
Klesnu omdlen v blízkou stolici:
Kdo to, ha, kdo, ty jsi, Míno, ty jsi?

81.

„Znášli kraj ten, ony ráje věčné,
Vlast tu krás a duchů palúky,
Kde se ctnost a láska za ruky
Vedouc, čistí v záři ve slunečné?
Tam, kde větry chvějí tichořečné,
Palmy klenou stinné oblúky,
Tam, kde z vonných myrtů souzvuky
V trudnou duši slavík lije vděčné?
Znášli kraj ten, kde tma s horkem zajde,
Bez trnu se růže červená
A svou jilmu každý břečtan najde?
Tam, kde mutné vyschnou časů řeky,
Kde choť, sestra jedno znamená:
Tam jsem tvá a ty můj pro vše věky.“

82.

A co teď jsem viděl za zázraky,
Sebrav duši lekem zmařenou,
Neuzří se, pokud zelenou
Hvězdu tuto slunce hřejí šlaky;
Neb se zticha tenké zlatomraky
Vůkol ní a vůkol rozklenou,
Již jen clonu s jejích ramenou,
Tvář, šat vidno, pak vše zmiznou znaky.
Jen vůz ještě a dvé hrdličátek,
O něž Milek stužky ovinul,
Zříti posléz skrz ten živlů zmatek.
Schápám se a makám za ní jdoucí,
Než jen vůni, v niž se rozplynul,
Zanechal ten obraz bělostkvoucí.

83.

Teďbych sobě křídel Dédalových
K letům nadvětrným vinšoval,
Anižbych se zkusiť strachoval
S Faëtonem stezek nebe nových.
Z hvězdy ku hvězdě bych na ohňových
S Eliášem koních putoval,
Ode Hladoleta vesloval
Na perutech k slunci Blanchardových;
Ažbych dopátral se cíle jezdu:
Kde byt zvolí v říšech blažených?
Kterou zatmí příchodem svým hvězdu?
Aneb jestli výše ještě vkročí:
Kolik hvězd se nově stvořených
Vůkol ní co vůkol slunce točí?

84.

Plyňte časy, ó, plyň k oustí řeka
Spíše věku mého mladého,
Nezáviď mi zisku blahého,
Který na mne v budoucnosti čeká;
Život břímě, smrt je tužbě vděka,
Koj, zem nízká, srdce jiného,
Mně ať rok se ve dne krátkého
Dobu a den v okamžení stěká:
Mně cíl vetknul osud do výsosti,
Avšak ona vtiskla pečeti
V každý důvod nesmrtedlnosti.
Jen to chtěl bych ještě věděti:
Zda, když Parka jednou vlákno přetne,
Sám jen duch tam, či i srdce vzletne.

85.

Blaze, kdo si jeden čistý, smělý
Oučel, místo mnohých, představí,
V němžby jako v centru měňaví
Paprskové všech dnů žití tleli;
A v něm myslí, cítí, žije celý,
V slasti, v slzách, v přízni, v bezpraví,
Až se šťastně k němu doplaví,
Byť i přes bouř, plamen, hrom a střely.
Pevné vůli, tužbě ušlechtilé,
Nerozdílné srdce žádosti
Rádo dává nebe dojíť cíle.
Ač pak i mně slova tato lhala,
Z vítězstvíli není radosti,
Mužně padnouť není menší chvála.

86.

Poď, ó smrti, těcho osiřalých,
Sprosť mne strastí těchto žaláře;
Proč dlím ještě, klamu nezmaře?
Zem již nemá pro mne bytů stálých.
Tam Ji uzřím, v oněch jasných vzdálích,
Kde Ji slaví jaro po jaře,
Kde Jí hvězdy pějí žaltáře,
Kde z ruk božích pije slasti kalich.
Ó, tu rozkoš! ó, cit beze hlasu!
Když tam i já, aspoň zdaleka,
Vzývať budu Její ctnost a krásu.
Bratří, komu dáno žíti snáze,
Ten nech při mém hrobě počeká
A rce: „Ten žil, aby zemřel blaze.“

ELEGIE.

1.

Příteli *.

Zdaž jsi se mi šprymovými ty sám posměšky nerouhal,
Sotvy že já milovat, příteli, někdy budu?
Ty, řka, jen Umce hovíš, krásného spolku utíkáš,
Tě mhla, tě růže, tě háj, ne svět a dívče těší.
Láska život libuje; kdo kochá se v přírodě mrtvé,
Jakž ten může živým jmouti milenku citem?
Bezpečný klamavé netušil jsem nástrahy; volné,
Kamžkoli jen táhlo, průduchy srdce daje.
Než již pozdě želím; však tys vina, věštče falešný,
Šťastný, kdo nedbať soudu cizého umí.
Když spanilou po lukách oko mé se kochávalo krásou,
Myslel jsem, že jiné ve světě krásy není.

Rád jsem tvému věřil v sladkém želi, příteli, žertu,
Jistli jsi tvých čárů, nech z něho pravda bude.
Zhas hlodavou, jenž ňádra moří má, žáhu milosti,
Pak ránu, hluboké ostny vytáhna, zahoj.
Neb čím déle tiché v ututlání dřímaly jiskry,
Tím se nyní po celém hůř těle roznikají.
Veď mne zpátkem opět k ztraceným, duše poklidu, cestám,
Tam, kde ani svodný nezněje lásky ohlas.
Neb kde se jen vrhnu, zmařené kam smysly obrátím,
Tuť jazykem stoterým hned vše mi lásku volá.
Buď jarní v temné zpěv houšti slavíka poslouchám,
Neb v zelené jak se trávě potůčky hrají;
Buď dolinou jda patřím, vítav v tichu háje jitřenku,
Jak květinám sladké kradne kořisti zefyr.
Lásku slavík štěboce, chřestem pěje lásku potůček,
Touž les, touž kvítí, touž v ucho šepce větřík.
Dobře se měj, ztracený blažené tedy ráji mladosti,
Ach, do jiného mě již mého zve anděla hlas.

2.

Ha, zde lkáti budu! zdeť jednou kvíliti tajné
Svého mohu truchlým srdce bolesti hlasem.
Vám, doliny, zvláštním sama jež snad příroda prstem
Tuť vyryla, klidné ctného kolébky žele.
Vám, skaliny zbledlé, vám též, uši přírody, jemné
Jeskyně, vám, plesa, vám lkát chci, pahorky němé.

Ty však dřív, věrolomný ohlase, vůkol umlkni
  A lstným, hájku, zaviň v stínu mě pláště, očím.
Jen mírný lehké leckdys perutínky větříku
  Chvěj a ta jí ňáder mých vzdechy ještě zanes,
Jdi, studený prolomiž, tužby mé plápoly, led ten,
  Jenž na jejím, volném někdy mi, srdci leží.
Ten já, co kdysi jsem nejvyšší outloty cítil
  Ouplněk, aj, teď obět rozmaru býti musím.
Čím jsem tak zavinil? takliž se přísaha věčné,
  Již si na mých složila rtech, brzo lásky mění?
Rci, zdaž bedlivě jsem podané tobě víry nechránil,
  Či vroucí k tobě též odměny rovně nečil?
Vás za svědky volám, vy tajemství znáte milenců,
  Tě, dni k stráži dané slunce, tě temnu měsíc,
Ach, kolikrát na onom, buď záře ho růžila chlumci,
  Buď hvězd stříbřil oblesk, jsem sliby klekna novil.
Ach, kolikráte vaše, zpěvaví lesníci, hrdýlka
  Jsem v potu tváři její sláviti jméno učil.
A v bělavou všech těchto buků, všech kůru javorců
  Lsknoucím jemně kovem prstene, Mína, voral.
Však neprospěje nic; posavád dle svévole mého
  Hned tak, hnedky onak náděje srdce moří.
V převracenou osudem věk náš zlým v lásce pobloudil
  Neshodu, tamť jedné dav straně berlu do ruk.
Vraťte se, ó časové blažení, v nichž práva milosti
  Nezmatená slušným kráčely ještě krokem;
V nichž spanilé tajnou nosili svých tíži kochánků
  Na knězecích, snežném po dvoře, Emmy bedřích;

Neb s mřežové s vděčným slečny když pavlače věncem
  Lítaly k vítězným, co s nebe bůžky, hochům.
Ba šťastného! drzý aspoň, komu kárati dáno
  Krásu, aneb snadným loučiti svazky citem.
Mně zbroje té, ubohému, nebe, hle, zapomnělo příti,
  Mně k volení vábná žehryně místa nedá.
Příkladem učte se mým, mladší: že není ruky těžší,
  Jaktě ta, jenž krásné s úsměchy pouta kuje.
Ty však, buď jako buď, jen mou, přítelkyně, zůstaň,
  Lkát budu rád, ó mé, Míno, žalosti radost!

3.

Jen za tebou ustavně lkám, holubinko radostná,
  Jen tě dnem, tě nocí v srdci i mysli nosím.
Úlevy cesta citům žádné, tělu vlády nedává,
  Ba s dálkou k větší roste neřesti bolest.
Ať zahynou všelikého liché již lékaře šalby!
  Nábožné, ne citům, ať duši pouti radí.
Medle co prospívá, že okem na tě patřiti nelze,
  Za dvě budí v ňádřích tužba tisíce očí.
V hloubi samého sebe vhrouzen ani přírody božské
  Nedbám, ni sladké mzdy zkušenosti šetřím.
V černou rozmanitý, kam jdu, kraj se kryje roušku,
  Nad lkáním sama mým obloha často slzí.
Kde v hlaholy zpěvců strakatých své souzvuky míchal,
  Teď stonavé mutný árie šemře potok.
Darmo zefyr voňavou z čela mé tepe péče oháňkou,
  Darmo nový květnou máj stele dlažbu nohoum.
Naschvál stezky hledám tajné, vsi a města utíkám,
  Neb jazykem vlastním srdce nevládne bolest.

Ondy jsem obrazná kdesi patře na díla malířů
K nejkraššímu, neníť ještě to Mína, volal.
Přes pole cestu konav, jakovým jsem někdy poslouchal
Jarní pastýřů hudby a písně uchem!
Jak všelikých, k člověka ideáli si svému, po tvářích
Má mysl rozsypané sbírala zlomky okem!
Krom tebe nic nevidím, tys očím teď mým sama vešken,
Tys svět uším vešken, krom tebe nic neslyším.
Buď jdu, dle mne chodíš, jako duch ticho, ručku za ručku,
Buď jedu, buď si hovím, v oddechu při mně sedíš.
Než jděte pryč, marné raději z mé obludy mysli,
Tamť ona, tam, skoro nás již světa půlka dělí.
Ach, nač za kraje kraj, nač města za města měníme,
Kýž každý, kde se zdá blaze, bydlo volí.
Nač nebe tak velikou dalo zem k tak srdci malému,
Nač k hrudi, nač ku prsům připnulo křídla jeho!
Buď mělo srdce nečít, neb, kdy chce, se srdce srdéčka
Tknouť mělo, buď dalekost, neb měla láska nebýť.
Tamť Ona, dáleji dál, než Říp ode Tatry slovenské,
Než Dunaj od zrcadel, z nichž Prahy sočně kynou.
Neste vy jí, spěchavé, žel můj ta tam, oblaky, neste;
Půjčte mi svých, krotké, k chvílce, hrdličky, letů.
Pějte ta nářeky mé, schované v nebe modru křivánky,
Buď mi tiché družná poslice lásky, luno!
Všem dolinám i horám i řekám mé strasti žalujte:
Právoli má věrná loučiti srdce osud.
Pakli nemá, rcete jí, dnes dnes ji v náruči uzřím,
Běž, větre: ať labutě ve jho zapřáhne Milek.

4.

Vznes se na svých ještě křídlách s nebe růžobarevných
Aspoň onéno milá ke mně, památko noci:
Náhodu, jenž v vůli, přízeň mi obrátila v lásku
A světy dva v jednom sloučila svorně citu.
Byl to ten i vnitřních, času, místa i přírody kouzlů
Shluk, pode nímž v zřejmý vír samo srdce běží.
Dávno z očí v oči sic naše již v tichu bředly myšlénky;
Dávno za lávky citů sloužily tisky rukou.
Však jako proud kdy malým valný hry odejme potůčkům,
Tak jí cos dosavád vázalo, tak mně, jazyk.
Ach, tolikrát tlumačem musely stydu bývati kvítky,
Dnes kytara strun svých půjčiti, zítra klavír.
Již slibné již jí stulených lpěly výjevy na rtech
Často, však vždy celé jsem slovo darmo čekal.
An hle, kdež nic vtip, nic písně neprospěla věrnost,
Tam s to jeden samoděk byl, v jara kráse, večer.
Oudol jest blažená šumnými ověnčena hájky,
Jimž daleká, stravnou daň, řeka dávno nosí,
Zámky, kde zmužilost jindá, tediž oblaky sídlí,
Z houště na kopce lysé výše a výše lezou.
Kraj samorostlými šlechtí tak příroda parky,
Žeť podobizny si sem nádhera krásti chodí.
Na břehu, tať je pověst, zplašených prý z Řecka Milostnic
Hejna vidět v kolovém, an plesy řádu vedou.

Sem v doliny květovým se vloudila lůno kadidlem
Zahrada, chybno, či jí, či kraji dáti předek.
Tuť vtipu násilné nikdý nezohyzdilo rámě,
Zvalby ji radše živou srdce čilého mapou.
Jeskyně, druhdy bohů ještě snad chrámy slovanských
Vůkol; v střed zelené roucho besídku šatí.
Tam jdu, an, ó bohové! sama při zpěvě růže polívá,
A květy, jimž slunce sklíčilo hlávky, těší.
Vstříc ona: na ztepilých žert jí se a úsměchy lícech
Zářily, jež krotký mdlil, vděky jiskře, pohled.
Na spěchu lokty kasá loktuškou, an ve domácích
Nedbalkách oděné jen bylo volně tělo.
Ploula kadeř prostá po sněžném marmoře hrdla,
Z níž jako z oblaku dvě střílely blesky oči.
Čbán z ruky: jakž kráčí, jazmín a lílie vadnou,
V pokloně své hanbou vládkyni sočně hovíc.
Již štěbotem za lesy zpěvci dne zapouzeli horkost,
Že krovu každičký v píšťalu list se měnil.
Sotva že již zvědavým uzřel červánky měsíček,
Půlokem anť mu borů půl kryla ještě vrchol.
Tak se vše strojilo, v nevědoucích ještě, co láska,
By dřímné outlých rozvilo poučky citů.
Pak jdeme, zas to i tam klevetavše, dlíce mlčíme,
Až se jeden ve druhém více a více tratí.
Dnes, ona dí, se snad chystá jaro sláviti svátky,
Tak nebe, tak se mi zem smáti do srdce vidí.
Ještě vězí ve rtech jí řeč, ticho achkati začne,
Ha! lká, nač mně osud slast tuto záštně kalí.
V tom nyje; již tužší ňádra vzdech rozklena ouží
A v sklopeném stkvoucí již slzy víčku hrají.

Klid všudy jen stromové vzdech ten sobě šeptaly větve,
Na zkanulou bílé plénky sypouce slzu.
Však dost, zmizni trude z mé mysli, i padni co padni!
An cit a Bůh a osud v odporu? nelze! poví.
Láskali pod zemské má víti se potřeby jarmo?
Takť outléhoby zem vítala hostě nebes?
Ne, rce, ne, buď zde za cit, cit dávný, rovně za dávný,
Nechť osutá sladké odplata setře dluhy.
Vy rcete, co ste prvým v dně duší nevinosti polibkem
Cítili, jimž kdy věnem dar dala tento milost?
V náruči omdlévá; rty umlknou; tíše tichounko
Jen kdysi žval noční „věčně a věčně“ ohlas.
Však jeho outrpné kazily zradu zřídla bublénky
A při malém rozpial břečtan okénku peruť.
Hvězdy samé kynuly k službám: zornička besídku
Strážila, přívětivé vedly kuřátka domů.

VŠELICO.

Kralodvorský rukopis.

(Óda.)

Takliž si věčnou hned v zniku záhubu
Mému přisáhla, štěstěno, národu;
    Časům, by syn spal, zlým dadoucí
        Otce drahé za kořist památky!

Řek má Homéra, s bardy si hrá Němec,
Kde Hekla soptí, tamť Osian zněje:
    Jen náš uchem vnuk darmo bystrým
        Háje němé Slovanů nasléchá.

Vy, věštci dávní, jimž zvuky Bůh v jazyk
Kládl, by svou vy v ně ste duši vdechli;
    Jenž jste prvý hláhol slovanský
        V šat století vinuli — kde pak jste?

Nemáli písní harfa vaše pro nás?
Ach, aspoň ohlas svých šlete nám zpěvů,
    Labuť v zlatých snách ještě truchlé,
        Dřímaje, sladce těší sirotky.

Ha, co slyším tam králova od hradu?
Prst z oblaků ční, *teď*, vece, *jsou* cosi:
    Patřím a ve mhle zmizlo heslo:
        Příteli! příteli! tam ta poďme.

Zde jsou, zde! v krásném, viz hle, leží hrobě;
Smím jichli temné tknouti se zástěry?
    Aj, jak sloní mi truhlu záře,
        V níž s varytem svazeček zpěvů bdí.

V chrám jim nevinná, jak s hory Sinai
Dskám lid tajemným, prostota ustlala,
    Strážné kopí a zbroj postavivši
        Žižkovu jak cherubů vedlé ní.

Vzhůru, prociťtež, pětstověků spalí
Čestmíre, Oldro, Zaboji, Jarslave!
    Vás, slyšte, vás k padlé měděnný
        Vlasti jazyk věže této křísí.

Sem rýč a jemných cožkoli nástrojů,
Zniklý vyvábil důvtipu Herkulan:
    By šťastně křehký poklad outlé
        Mládeži, co z puku květ, se rozvil.

Ať samovraždnou víc do cizí nohou
Neskáče, nízké přes ploty, zahrady;
Nýbrž z domácí, v spolku jarním,
Větve si píšťaly ke hře kroutí.

I vy, kdo svých jste, starci, bohů haslé
Ohniště uzřít zoufali, vraťte se:
Novou založme z těchto dávné
Si zbořenin vzdělanosti pevnost.

Procházka v háji.

„Chopte se ho! chopte se ho!
Do pout s ním a žaláře!
Vrahtě to, ach, bole mého,
Léky sem a lékaře!
Jižli se i z toho háje
Stala peleš loupeže,
Pročpak přísně správa kraje
Aspoň zde jich nestřeže?“ —

Takto křičím, takto laji,
Drže ruku na srdci;
V tom se „co to? co to?“ ptají
Lidé tady jedoucí:
Já jim příběh zřejmě dosti
Vypravuji, ale ti
O tom, jako lidé sprostí,
Nechtěli nic věděti.

Vás se tedy, vtipu hlavy
Jemnějšího, vás se ptám;
Snad mne lék váš rány zbaví,
Snad vám onen šibal znám;
Byste ale, co se stálo,
Znali věc a příčinu,
Teď, když srdce pookřálo,
Vám ji celou rozvinu.

Včera, bylo před večerem,
Procházím se po háji
Tam, kde loučky za jezerem
Ostrůvky dva dělají;
Slunce ještě asi plesa
Jednu půlku líbalo,
V levo však již sterým z lesa
Temno okem kukalo.

Chodím, myslím mezi stromy,
Knihu nesa pod paždím;
Hned čtu, hned si bez vědomí
Květy v kytku shromáždím;
Zde si, leže v stínu, hovím
Při studničce pod bukem,
Opět motýle tam lovím,
Běže za ním klobúkem.

Běžím, běžím — stanu rázem,
A aj, krásné divadlo!
V užasu mi klobouk na zem,
Kvítí s knihou vypadlo;
Přece jaksi v předěšení
Tolik ducha popadnu,
Že se ještě k podivení
Kloňmo za houšť přikradnu.

Tu jsem číhal tejným okem,
Ano v trávě ležící
Blízko břehu nad potokem
Uzřím krásnou mladici.
Víčka protru; zefyr rúšku
Bílou rval, níž oděna,
Krotce spala, za podušku
Majíc vlastní ramena.

Jaký pohled! zlatá víže
Tělo vůkol tkanice;
Prsy tenké šatu mříže
Tiskly, ujít chtějíce;
Nad obočím jako mha se
Cosi mdlého vznášelo;
Kroužky vlasů v libé kráse
Lezly z ňáder na čelo.

Ó bych, myslím, tolik očí
Teď měl, kolik křovina
Tato listí! sotvy vkročí
Žádost tato nevinná
V srdce mé, již dvoje lítá
Holubiček vedlé ní,
Jedna druhou šklube, chytá,
Vábí v svodném oupění.

Z druhé strany sedí kýsi
Chasník s křídly na skále,
Toul mu strojný s plece visí,
Lukem chvěje schytrale;
Všetečník! hned samopašil
Lecjaks s onou tkanicí,
Hned zas šípy svými plašil
Holoubátka hrající.

Tyto zbrknou. Na neštěstí,
Jakž on cílí z lučiště,
Sednou mezi ratolesti
Husté mého křoviště . . .
Třesk v mé srdce! tuf já v nohy
Za ním s křikem od bole,
Než aj, zmiznou u oblohy
Ptáci, panna, pachole.

Zatím se hned, ó lstné šípy!
Cosi ve mně rozhostí,
Čím víc hasím, tím víc kypí
Z srdce trudných žádostí.
Hle, ten zlosyn! takli střílí
V svět, by rány působil?
Medle, ač ho, bratří milí,
Znáte, rcete, kdo to byl?

Přednost očí.

Jasný blesk dvou krásných očí
Co můž v světě převýšiti?
Bystrý pohled jesti jemných citů průvodčí,
Jehož kouzlům vnadným nelze odepříti;
Nic tu zpupná hrdin chlouba síly,
Tvrdé skály láme často pohled spanilý.

Avšak ne všem vše se hodí:
Ten se žičí jarním kvítím,
Jinému stín svíží, tomu horko lahodí:
Já se, bratří, jenom černých očí štítím,
Temností se jakživ neobírám,
Před stínem a nocí schválně oči zavírám.

Modré oči přednost mají,
Barva tatě výtok boží;
Tu tkví na trůnu, v němž safiry se střídají,
Krotkost s krásou, tma jest jí jen za podnoží;
Černý oblak hromy strašné nosí,
Blankyt papršleky libými se honosí.

V modrých očích Milek sídlí,
Do temnice k Merotovi
Byť i někdy přišel, nenalezna obydlí,
Prchne, jak si mile šípů nahotoví;
Tuť má ale vábec tento stráži,
Odkud nepozorná srdce střelou poráží.

Sama Lada modré měla,
Vyšedši z vln na svět, oči;
Jen když ubohého Adonyše viděla,
Anť se, raněn smrtně, v krvi vlastní točí,
Teprv, aby bole ulevila,
Modrých očí světlo černou rouškou zakryla.

Rcete samy, odkud duše,
Moudrost a vtip výraz béře,
Rcete, pravím, samy, ó vy hrdé černuše!
Kdo nám odemýká k slavným činům dvéře?
I zda zbožná Mudřena to není?
Z jejíchž modrých očí všecka plynou umění?

Neníli vám ještě dosti,
Poďte semnou do zahrady;
Černý květ jest obraz smutku, modrý milosti;
Pakli dotíráte na příklady:
Poznáteli kvítek „Pomni na mne“,
Zdaž ne modrý, zdaž ne krásy náramné?

Proto se však, černé svíce,
Nehoršte, že modrým hovím;
Nechať blesk váš noční mámí soků tisíce,
Já jen co mi leží na srdci, to povím:
Jděte po svých! zlodějkyně temné,
U mne palmu mají oči modré, příjemné.

Proměna chuti.

Divno! jak jest nestálé
Lidské přirození,
Jak se často na odpor
Věk a srdce mění.

Malí, co jest malého,
Vůbec rádi mají,
O co, když jsou velicí,
Velmi málo dbají.

Semnou však je naopak,
Neb byv maličičký,
Holuby jsem miloval,
Nyní holubičky.

Slovanka k bratřím a sestrám.

Nechte cizích, mluvte vlastní řečí,
Sláva Slávům slouti Slovany;
Ujměte se o ni snažnou péčí,
Nechte cizích, mluvte vlastní řečí;
Ona líbým zvukem mnohé předčí,
V ní jsou duše otců schovány:
Nechte cizích, mluvte vlastní řečí,
Sláva Slávům slouti Slovany.

Nechte cizích, hajte vlastních zvyků,
Pěknáť byla předků prostota:
Nedbejte nic novotících křiků,
Nechte cizích, hajte vlastních zvyků,
Bez nich nemá národ statný zniku,
Jak jen zmiznou z jeho života:
Nechte cizích, hajte vlastních zvyků,
Pěknáť byla předků prostota.

Nechte cizích, hleďte vlastních zboží,
I nám dal Bůh um i ramena,
Ať je tedy každý vynaloží:
Nechte cizích, hleďte vlastních zboží,
Když se čerpá zřídlo, vodu množí,
Strom se mízou z vnitřka zelená:
Nechte cizích, hleďte vlastních zboží,
I nám dal Bůh um i ramena.

Selanka.

(Dle německého.)

Doriska a Damet.

D o r i s k a (sama).

Ach, co počnu! co můj otec na to poví!
Když se, přeubohé kozy, o vás doví,
Jak vás bude s pláčem litovati! ach ne,
Toho snésti nelze, to mi k srdci sáhne;
Radší, kde mne nohy vrhnou, půjdu skrytě
Širým světem —

D a m e t (jda jí v oustřety).

Copak kvílíš, milé dítě?

D o r i s k a.

I jen, Damete, slyš příčinu mé strasti:
Ty dvě kozy, co mi dnes dal otec pásti,
Již jich není, — s oné převysoké skály
Shůry do doliny se mi pometaly;
Ubohý ten starček neměl více nad ně,
Avšak mlékem jejich žili jsme dost řádně;
Nebožátka! já jsem je tak ráda měla,
Hned se hrala s nimi a hned při nich pěla;
A když na palouku ležela jsem v trávě,
Vždy mi jedna k nohoum lehla, druhá k hlavě;
Hledávala jsem jim jetel nejtučnější,
Čerstvé větvinky a zřídlo nejčistější,
Sama jsem je často v plese koupávala,
Do chléva též sama večer zavírala;
A hle, nyní tam jsou! —

Damet.

Než jak se to státi
Mohlo? vždyť jsi měla pozor na ně dáti.

Doriska.

Šla jsem trošku s vrchu, chtějíc uvit kytku,
Dolu do oudolí hledat jarních kvítků;
Sotvy ale že jsem přišla do oubočí,
Tyrzisův pes, přišed k skále, kozy zočí,
Břeše, plaší, tyto začaly se másti,
Až se v strachu rázem octly do propasti;
Já sic běžím, křičím, k nebi ruky lámi,
Než již leží mrtvé mezi skalinami.

Damet.

Chuďátko, tys hodna lítosti!

Doriska.

Ach, mého
Losu netuž, nýbrž otce nevinného;
Znáš, že méně pastýř žádný neměl stáda
V celé vsi, pak vinou mou v zmar veskrz padá!
Ó, můj Dametku, tě prosím, těš ho zatím,
Neb já pryč chci, pryč jdu, aniž se kdy vrátím.

Damet.

Blázinku, měj rozum! nemnož mu tím žele,
Ontě krotký — na to spolíhej se směle.

Doriska.

Arci, Damete, než to mne rmoutí, to je
Právě první podnět mého nepokoje;
Já ho miluji tak, že mi možné není
Patřit na dobrého otce bolestnění.

Damet.

Ale se ty proto od nás nechtěj bráti!
Jakže můžeš otce svého milovati,
Anť mu způsobuješ, dávajíc se v utěk,
Ztrátou koz i dcery trojnásobný smutek?
Zůstaň jen a mlč, však víš, že darem božím
Já dost koz mám, věru pro dvě nezubožím!
Poď jen k stádu mému, tu se pase v háji,
Vyber sobě dvě z nich, které se ti zdají.

Doriska.

Ó, můj drahý, měj dík! Pán Bůh nechať tebe,
Žes mne z hoře vymoh, požehnává s nebe!

Damet (veda Dorisku k stádu).

(Sám k sobě.)

Jak šťastnýť jest ten, kdož jiným dobře činí.

(K Dorisce.)

Teď jsou všecky dojné, tu máš dvě z nich nyní.

Doriska.

Ihned honem běžím k starci ubohému;
Ach, jak se ten těšit bude daru tvému!
Já pak jak ti mohu děkovati?...

Damet.

Dosti
Mám již, duše milá, na tvé nevinnosti.
Jdi jen k otci svému a věř: potěšení
Nad dobročinnost že krásnějšího není.

Slované.

„Každý národ snažně k chrámu slávy běží,
Jen sám Slovan ještě dolů břichem leží.“
Takť nám téměř každý do mateře laje
Lidomil. Než nač lít vodu do Dunaje?
Jen vy spěte, bratří! nač vám věnec nové
Slávy, však již Slovan ode slávy slove.

Slavomil.

Slavomilem se teď každý, ale zvláště
Ten pní, kdo má kousek básnířského pláště:
    Velkétě to jméno! brachu, při tvém milém
    Chudotkaném plášťku tys jen Slavotmilem.

NÁPISY.

Spisovatelství slovanské.

V ohledu, píšeteli Slované, věk tento nemějte;
Vás jen čísti třetí vděčně potomci budou.

Zdvořilost.

Přijdeť prý vzdělanost k Slovanům, jen počkati málo;
Račteže jí tedy jít v oustřety, páni milí.

Otrlost.

Takť oslnul, bohužel! národ ten, že rci mu: patři,
Anť šilhá, kdy povíš *effata:* ústy mrdá.

Některým.

Že Slovany slujete, proto nemněte, že slovo pouhé,
Bez věci, již Slovana hned velikého dělá.

Návěští.

Tup ji, tupá, onu řeč, dokavád čas ještě, nenávist;
Neb skoro zostra její bůsti žihadla budou.

Daremná práce.

Květ v kořen obrácí, z kamene zdí v oblaku zámky:
Kdo vzdělanost žádá národu dřív, než obec.

Básníř a národ.

Básně naše proroka jsou hlas volavého na poušti,
Hráme klavír, jenž snad strun v sobě ještě nemá.

Horlič.

Národ tak považuj jediné jako nádobu lidství,
A vždy volášli: Slovan! nechť se ti ozve: člověk.

Podnět.

Autorové na hanu kdo jiných nedbáte a chválu,
K nám jděte, u Slovanů z těchto ni jedno není.

Náhrada.

Nám z života vzal čas, já řku, vši krásu, veřejnost:
Ej, ale nám, rce jiný, dal za to kávu, tabák.

Řečtění.

Kde člověkem Řek byl, jen tam nám řečtiti slušno;
Leč kde Řekem Řek byl, řečtiti jistě neum.

Ouštipečník.

„Řeč vaše jen leda řeč, nevidím v ní krásy nižádné."
Tať, brachu, zříti na svou leckomu krásu nedá.

Námítka.

„Vy pro duchy, Slované, veliké ani jména nemáte."
Dost je mužů čest nám, vy z sebe čiňte *Genie.*

Ledakdo.

Tak zle mateřsky mluví, mnělbys, bude Máro a Goethe;
Tak řeč těchto mluví, rceš: to je služka jejich.

Libozvučnost.

Řeč vrzati vzdělaná, ani bouchati, třískati nesmí;
Slyšteže již jednou: zníti lahodně musí!

Český Parnas.

Grammatici k němu tam klusotem na poétice jezdí;
Básníř, pod paždím s Lexiky, táhne dolu.

Jistiny národu.

Jinde dluh, ouroky nám učenost nese; tamto kalendář,
Tu vzali básnictví zas do arendy jiní.

Opak.

Nač prý díla německy Čechům psal všech hlava Slávů?
Tožť! chce by Němci Češí, pak tito Němci byli.

Národní písně.

Že vzdělanosti nemá náš lid, cizozemci mluvíte;
Jakž? vy musíte lidu zpívati, nám pěje lid.

Zpěvačnost Slováků.

Ouškleho nekřič nám, že oper, že nemáme divadla;
Vy zdi, my máme celé v létě divadlo pole.

T...c

Tak řeč měkce mluví, libuje zpěvy, má stvory hezké,
Že vždy slovanskými slout Vlachy může T...c.

Jak u vás?

Pán, kdo Němec, kdo Slovan, za kabát i za jméno se hanbí,
Ten, kdo latinsky, mudřec, troup, kdo mateřsky mluví.

Otázka cizinců.

Jak se mluví v Uhřích? nu, maďarsky, slovensky, německy,
Řecky, latinsky, ži..ó, tak mnoho! to vše a nic.

Ty pán, já pán.

Proč, kde Uher bydlí, nemluví i Slovan tam uhersky?
Dřív tu Slovan bydlel, proč ne slovansky Uher?

Klasičnost.

Kam se našim děla ach! básnířům múzy klasičnost?
Ještě stébla není, již chcete míti klasy!

Hexameter a Alexandrín.

Ten každý krok svůj vážně jda k Parnasu čítá,
Tento ta různo větrem kdes na balóně letí.

Podobizny.

Épos park veliký; beseda Drama; chrám citu Óda;
Jeskyně Balláda; stráň je Selanka milá;
Stinné hájky Sonet; truchlý Elegía potůček;
Písně pahorky; Román kvítnice; rýmy echo.

Vděky.

Bez vděky jsou vděky ty, v náruč co se bezděky tisknou;
Když vděka být vděčnou chce, vděky krýti musí.

Vrch krásy.

Vaďte se, estetici, kdeby byl vrch ve světě krásy;
Mně sluje vrch všech krás na světě: krása ducha.

Vznešenost.

Nic vznešeného tu ven, vznešenost tať jen v citu sídlí
Nejkrásnejší cit ten mdloba mysli budí.

Vláda nad předmětem.

Předmět, o němž, básníři, pěješ, ten tak v moci měj své,
Jak v moci má vešken Bůh světa svého obor.

Kdosi.

Prostě tak a vznešeně spolu nezná psáti nižádný;
Jen škoda, tam k bahnu, k závratu nás tu vede.

Rada.

Nikdý se s životem nesmíchej, však ni nerozluč;
    Tak zachováš nejlép tím sebe, tímto život.

Dokonalost.

Chcešli dojít v umění věnce, plytkosti nenáviď,
    Jda smělo, výšku i hloub, délku i šířinu měř.

Bezpečnost.

Náděje, tvého břehu, tvé nedbám rokliny, bázeň,
    Můj plyne prostředkem proudu pokojně člunek.

Tragičnost.

Téměř k zoufání chybná mne nejistota trápí,
    Však samu, přijdeli již, pohromu lehce nesu.

Výminka.

Svět se celý v básníře duši v své kráse zrcadlí;
    Jen člověčenstvo v očích lépe milenky uzříš.

Příjemný ukaz.

Já pronikavšího pro oko v světě pohledu neznám
    Nad ten, když krásné vroucně se dívče modlí.

Květy a ženy.

Dobře, že nic nevědí o Liném naše pohlaví bílé,
    Sic vady dost, než tak ještěby hůře bylo.
Tuťby (i mlčte, pro Bůh) sama jim dala příroda důvod:
    Zřídka že jednoho jen má muže kvítku žena.

Na jeden strom rodu.

Vyššíť jistě není strom onenno *di centi cavalli*,
    I proto až ta na vrch mu šťavy těžko lezou.

Utulnost.

Možno cizím utajíš ba očím špatné činy; vlastním
    Před svědomím se sama darmo myšlénka tají.

Chrám osvícenosti.

Buď sem lustry neseš krásot, buď pravdy pochodni,
Jdi, však žádného tvé světlo dýmu neměj.

Co mnoho, to příliš.

Znak zženilosti duše zženilost řeči národu bývá:
Kejte se o ička, ečka a oučka naše.

Péče o nové uherské slova.

Nemnoho o svou řeč pečuje Slovan: ať v tmě neplesní,
Zítra se, pět za turák slov, na tržišti prodá.

Slovenské knihovny.

Skrovná summa našich jesti knih: snář a kalendář,
I v těch však študují víc moli nežli lidé.

Vzdechnutí v jednom chrámě.

Ó, kazatel, jenž své tak bludné rozkazy káže!
Ó, kazitel, jenž svou řeč hrubě takto kazí!

Neřád.

Všecko to jedno, tuším: kazatel ten, jenž plete metly,
Jak naopak taková metla, co kázně dělá.

Nevděk od U...

Skuhřete, že zle zní naše řeč, však chutně slovanská
Vám padají, jichž jste z ní si nakradli, slova.

Náboženství a chrám.

Kdož těch někdy neměl, pálil se co neznaboh ohněm:
Jednoho teď nemají Němci, druhého Uhré.

Lada.

Odkud jméno Lada vzala? od sladkosti a vlády:
Vládne vším stvořením, všecky radosti sladí.

Čas k lidem.

Buď vám snášelivý, byť i blud byl, vždycky milejší,
Než nesnášelivá, byť pak i pravda byla.

Libost mateřčin.

Z Kerlaka dej by se byl narodil; v umu zažni myšlénku;
I zde povím, že není nad řeč mé matky milejší.

Řeč a řeči.
(Pro kazatele.)

Nevděčníku, holé cizozemským líž ruky služkám,
Však přitom *aspoň znej* tu paní, co chléb tobě dává.

Příčina.

Otrokem ústa cizí slavný náš přezvaly národ;
Proč? kdo nemá vlastní, slávu jiného haní.

Strany.

Dvě strany teď znikají v Slovanech: mlčtež, ticho, vášně!
O strom jedna celý dbá, a druhá jen o list.

Neznámost.

Všecky nové umějí Slované řeči téměř, i mrtvé;
Jen to ne, co znamená dobře slovensky Slovan.

Německá čeština.

Před tím jen krajinu zlá przn ila němčina českou,
Teď si kydá v české sám knihy němčinu Čech.

Quos ego.

Hlad řeči své Uhré si naší řeči pádely sytte:
Však stromu, jenž je nosí, národu, dejte pokoj!

(Z perského Chosru.)

1. Vděčnost.

Anť ani kapky malé si vodičky nepolkne kuřátko,
Byť nezdvihlo přitom vždy k nebi svého oka.

2. Báseň a hudba.

Báseň nech ti nevěsta, její bude ozdoba hudba,
Líbí se krásná choť, buď i lesku nemá.

Poznamenání.

1) Zněl. 1. *Plápol* značí Slovenům tolik co drobný řeřavý popel, pýření, Loderasche.

2) Zněl. 15. *báňský* od báně t. rudné hory.

3) Zněl. 26. i jinde: *ta* tolik co tam.

4) Zněl. 27. *zefíře* svobodou básnířskou místo zefyru, podlé frejíř a p.

Labuť f. a *m.* Slavanům, jako choť *m.* a *f.*

Touže, oudy, proudy a p. vyslovují Slavané i Moravané túže, údy, prúdy a t. d., odtud rýmy v zněl. 12. a j.

Járek = potůček jarý; *jarmo* = jho; *znoj* = pot; *oustřeta* = stříč, *cf.* střetiti.

POZNÁMKY VYDAVATEĽOVE.

Účelom vydania tohoto je oživiť pamiatku veľkého hlasateľa myšlienky slovanskej vo význačnom roku jubilejnom prvej jeho sbierky básnickej a zároveň sbierku túto znovu vydať tak, aby edícia naša z r. 1921 úplne nahradila dávno rozobraté vydanie prvé z r. 1821, ktoré dnes už je bibliografickou vzácnosťou. Preto volíme rovnaký formát, tenže počet stránok, túže rozlohu veršov, tak že riadok za riadkom rovnako možno citovať podľa obidvoch vydaní. Iba starý švabach a starý pravopis českobratský, ktorým sa na Slovensku písalo hlboko do storočia devätnásteho, zamenili sme písmom a pravopisom dnešným, ale tak, aby pôvodná výslovnosť ostala nepohýbaná. Teda na pr. prvá znelka „Básní" z roku 1821 tlačená bola takto:*

Aneb zhořte ňádra, w plápol ztlete
    Giskrau tauto prudce rozžatau;
    Aneb zmaťte mysl přepiatau,
    Neb dál nelze krýti, co mne hněte.
Djtě kogj kwjtj, tebe kmete
    Cyty wraucý nematau,
    Muži žena krásný, odplatau
    Upřjmnosti, wěnec sstěstj plete.
Láskuliž gen mládi zawrcy
    K hřichům smělby rozum ssalbau mámen,
    Lásku, gak teď cýtjm na srdcy?
Tako lkám: ant we dwau, w spanilém
    Strachu, zřjm se loktech: „Newěř, plamen
    Tento" řkaucých „gest twým podjlem!"

Starý tekst je prepísaný verne, a jednako, proti tekstu nášmu, badáme odchýlky: v prvom i v piatom verši sta-

* Švabachu v tlačiarni našej niet; prepisujeme latinkou.

rého vydania chýbajú čiarky, v šiestom verši chýba slovo a vo verši dvanástom prvé slovo znie inak.

Vo vydaní našom, pri všetkej šetrnosti k pôvodine, interpunkcia je prispôsobená požiadavkám terajším, je teda určitejšia, logickejšia. A odchýlky slovné v tomto vydaní od edície pôvodnej sú *napravené chyby a premeny* vydania z r. *1821,* ktoré zavinila tlačiareň, vzdialená od pôvodcu, alebo ktoré, samovoľne zlepšujúc tekst, proti úmyslom Kollárovým narobil sám vydavateľ Jozef Jungmann.

Pri týchto opravách tekstových vzali sme za základ zachovaný eksemplár „Básní“ Jána Kollára, kde na druhej strane tvrdého obalu väzby čítame prípisok: „In hoc exemplari quaedam manu ipsius Auctoris correcta sunt“, a kde v tekste, piatou stránkou počínajúc, radom idú opravy, pripisované charakteristickým drobným švabachom Kollárovým.

Jozef Jungmann totiž zprvu radostne vítal odovzdanú mu sbierku. Ale skoro ohlásily sa ťažkosti s dozerajúcim úradom tlačovým a s tlačiarskou úpravou tekstu. Dňa 28. októbra 1820 Jungmann z Prahy píše Kollárovi do Pešti: „Dané mi na starost básně vydati bylo by mi potěšení, ale censura vše tísní.“ A dobre po polroku, v liste zo dňa 14. apríla 1821, ťažká si na obidve prekážky: „Konečně vidíte před sebou jeden výtisk na psacím papíře svých výborných básní neb raději zůstatku jich z cenzury“, dokladajúc: „Že mi ale mnoho nezdárných omylů sazeč nadělal, to mne mrzí; račte znamenané ode mne omyly aspoň na lepších výtiskách opraviti, a jestli jsem já ještě které přehlídl, jich mně k opravení mého výtisku propůjčiti.“ Iste Jungmann vo vytlačenej knižke našiel viac než šesť „Omylů hrubších“, poznačených na konci „Básní“.

Že však nespokojný autor v tekste svojom ponachodil chyby a premeny ešte iné, to dokazuje nová odpoveď a zároveň obrana Jungmannova, Kollárovi po dlhšom čase napísaná dňa 5. augusta 1821. Čítame tam: „Omyly důleži-

tější od Vás znamenané dal jsem do ‚Dobroslava'.* Nejlépe zajisté spisovateli, když *sám* korekturu vésti může, neboť druhý snadno něco jinak neb docela nerozumí, a tak nelze vyhnouti omylu. Některé věci však schválně jsem změnil a nikdy bez příčiny. ‚Tako lkám' jemněji zní než tak lkám *(k-l-k)* atd. ‚Sudno' když jsem četl, nepřipadlo mi ‚soudno' pro krátké ‚u', anobrž myslil jsem, že snad u Slovenů jako u Rusů ‚sudno' (rad. sud) *člun* znamená." Jungmannovej premeny v 1. znelke „Tako lkám" totiž Kollár neprijal a Jungmannovu poznámku 5. v znelke 35. k slovu *sudno* (= súdeno), ktoré si Kollár utvoril, v eksempláre svojom („zn. 35. sudno = lodička, člun") vytrel.

Chyby v knižke sú trojaké.

Jungmann na poslednej, 88., stránke vydania poznamenáva iba tieto:

O m y l y h r u b š í.

Na str.	21.	řád.	4. čehož	má	býti	čehos
„ „	30.	„	4. O žluči	„	„	O žluč neb jen Žluči
„ „	32.	„	posl. za ní	„	„	po ní.
„ „	34.	„	3. od posl. sámby	„	„	sámbych
„ „	43.	„	15. mhlu	„	„	aj mhu
„ „	46.	„	1. Spolky prchna	„	„	Spolku míjím

Prvé štyri opravy Kollár v ďalších vydaniach prijal, navrhovanú piatu zamenil za *mlhu* a posledné miesto v zpracovaní z r. 1824 stilisoval inak. (Náš tekst napráva: Spolk*u* míjím.)

Kollár vlastnou rukou koriguje takto. V znelke 1., verši 6. vpisuje vynechané slovo *více* (City vroucí více nematou); zn. 3., v. 9. miesto Jungmannovho pochybného

* „Dobroslav" z r. 1821, svázku III. diel 2., na zvláštnom nestránkovanom liste má tých 21 opráv. Nie sú v nich všetky, ktoré uvádzame nižei. Z neuvedených závažnejších treba pripomenúť: zn. 83., v. 9. *Až bych došel cíle svého jezdu*; str. 59., r. 14. *kde se mu zdá*; tamže r. 16. *k hrudě* (= hroude); 86, 7 miesto slovo *slova*.

ústupku časomiere: Nyní lkám slzeje čítame správne prízvučné *Teď lkám slzy leje;* práve tak 6, 6 miesto Hrom potírá *Hrom tne bleskem;* 7, 5 m. Hned láskou pálá *Láskou pálá hned;* tamže 12 m. Ó rci mi jen *Ó rci jen mně;* 11, 2 m. Živlové ctí (nedáva smyslu) *Živlové chtí;* t. 6 m. Nás k procházce zvali *K procházce nás vyzvou;* 14, 1 m. Někdy rtů dvanácte *Někdy dvanácte rtů;* 21, 13 m. Báseň sobě (nedáva smyslu) *Báseň v sobě;* 23, 11 m. Osidel léčených klamem slibným *Nástrah klamem navnazených slibným;* 36, 3 m. líce mé bledne *líce obledne;* 73, 14 m. Šípem blednou (nedáva smyslu) *Šípem blednu;* 82, 2 m. Sebrav duši lékem zmařenou *Sebrav duši lekem zmařenou;* 86, 1 m. těchto osiřalých *těcho osiřalých.* A práve tak i ďalej. Na str. 57., v. 14. miesto luno treba čítať *měsíc;* 72, 6. m. paprsky *papršleky;* 73, 23 m. Nebo jsa maličký *Neb byv maličičký;* 75, 16 m. Ty tam (o dve slabiky menej než treba) *Již jich není;* 78, 12 m. Hudotkaném (nedáva smyslu) *Chudotkaném*; 86, 9. m. opět (!) za turák slov *pět za turák slov.*

Okrem týchto dvoch druhov opráv je však ešte tretí druh chýb, ktorých nenaprávajú ani Jungmann v prietlačkách knižky, ani Kollár v prípiskoch. Mnohé z nich sú na pohľad drobné, ničmenej kazia presnú formu alebo zatemňujú smysel. V zn. 11., v. 3. a 4. čítame: V tisíce se ve svém ouřadu Milek svodný tváře obrací; vo verši 4. chýba slabika a celok je nejasný — podľa vydania z r. 1824 treba napraviť: *Milek svodný tváři přeobrací.* V zn. 31., v. 13. miesto zamlčuji treba čítať *zmlčuji* (rým na lituji!). V zn. 35., v. 3. která nedáva dobrého smyslu; treba čítať *které**. V zn. 36., v. 7. v hrůzy bezedné treba premeniť *v hrůze bezedné.* V zn. 46., v. 1. miesto „v onom černém lese“ tlačíme „v onom Černém lese“ (= na Šumave). V zn. 50., v. 14. rým si žiada, abysme čítali *zradný.* Na str. 57., v. 18.

* V tekste našom ostalo starým omylom kter*á*.

m. slaviti kvantita pýta si tvar slovenský *sláviti*, práve tak, ako na str. 84., r. 5. treba čiarkou predĺžiť *múzy*, a na str. 85., r. 26. m. šťávy treba po slovensky čítať *šťavy*. Na str. 59., v. 19. m. Tatry slovanské (podľa pozdejších vydaní) čítať treba *Tatry slovenské;* na str. 82., r. 20. m. sing. Slovane treba čítať plur. *Slované;* a na str. 85., r. 26. m. sing. pohlaví (ako sám Kollár neskôr mení) plur. *pohlavy*. V zn. 27., v. 12 je dlélo m. dl*e*lo; 30, 9 tanu, v básněch m. tanu v básněch; 35, 14 prazen m. pr*á*zen, 46, 10 pobrali m. pobral*y;* 69, 5 cizich m. ciz*í*ch; 70, 4 kvetového m. kv*ě*tového; 71, 5 Tu jen slyšim m. T*é* jen slyším; str. 57., v. 2. očim m. oč*í*m; 60, 8 sloužili m. sloužil*y;* 60, 13 již m. j*í*ž; 69, 8 přikrádnu m. přikr*a*dnu; 70, 13 samopášil m. samop*a*šil; str. 72., verš posledný Z jejichz m. Z jej*í*chž; 73, 8 nehoršete m. nehoršte (ako si žiada rozmer verša), a str. 87., r. 8. liž m. l*í*ž považujeme za prietlačky, ktoré smyslu nerušia. Naproti tomu za prietlačky smysel zatemňujúce treba považovať časté tlačové chyby v interpukncii, ako na pr. v zn. 8., v. 11. duše těla m. duše, těla; 14, 13 předmět hoden Homéra m. předmět, hoden Homéra; 16, 9—10 Ať to, čeho chyba vynahradí. Kupec perlou m. Ať to, čeho chyba, vynahradí kupec perlou; 35, 8 houště křové m. houšté, křové; 35, 9 Tajte břehy m. Tajte, břehy; 37, 1 Žehnám vás, již lásky kraje zlaté m. Žehnám vás již, lásky kraje zlaté; 63, 9 Kliď se zběhu šalný, vzdorně řkoucí, kráčím na kraj příkré strminy m. „Kliď se, zběhu šalný,“ vzdorně řkoucí kráčím na kraj příkré strminy; 66, 7 Skrýš, mùj nocleh m. Skrýš můj nocleh; 78, 4 Než mrak, větry, saně oheň dují m. Než mrak větry, saně oheň dují; 80, 5—6 Kyna k nebi proti mně se chvěje, stín, co anděl s křídly na stěně m. Kyna k nebi proti mně se chvěje stín, co anděl s křídly, na stěně; alebo na str. 75., r. 6: Když se přeubohé kozy o vás doví m. Když se, přeubohé kozy, o vás doví.

Drobné premeny formy, ktoré kázala dôslednosť, sú ešte tieto. Kollárov tekst má Bůh i bůh, tlačíme všade *B;* má dávat i užiť, tlačíme (tak ako on sám už r. 1824) všade *ť;* má rozdelené „a snad“, tlačíme (po spôsobe slovenskom) dovedna *a*snad; má plésám, plésalo, plésá, tlačíme podľa vydaní pozdejších pl*e*sám, pl*e*salo, pl*e*sá; a napokon má všade ou (au), i tam, kde sa rýmuje na u lebo ú, poneváč Slovák i ou (au) tu vyslovuje *ú* — ničmenej písmom rozoznávame: v rýmoch, ako sú na pr. všudy-proudy (praudy), pudy-oudy (audy) atď., tlačíme pr*ú*dy, *ú*dy, inde však, kde sa slová nerýmujú, prepisujeme terajším spôsobom *ou* (oučinek, oupad, ouřad, outlé, outěcha, oudol atď.), vyjímajúc nezvyčajnú výslovnosť v slovách ousta, ousměch, oukaz a oulevy, kde tlačíme *ú.*

Jungmann, ľutujúc, že niektoré veci z prichystaného rukopisu Kollárovho cenzúra vytrela alebo že niečo ani predložiť sa neodvážil, pôvodcu tešil tým, že kusy vtedy neuverejnené ctitelia básnikovi verne si poodpisujú, a že čo roku 1821 neprešlo v Prahe, môže neskôr preniknúť inde. Tak sa i stalo. Povytierané alebo cenzúre nepredložené básne pilne sa šírily najmä zásluhou Františka Ladislava Čelakovského, Kollár sám už o niekoľko rokov všeličo z neprepustených veršov prevzal do svojich vydaní pešťbudínskych a zbytok po smrti Kollárovej uverejnily jednak nové úhrnné vydania pražské, jednak posmrtne vydaná korespondencia Čelakovského v rokoch šesťdesiatych minulého storočia. Akého ducha boly verše r. 1821 neprepustené, ukazuje na pr. pôvodná tretia a štvrtá strofa ódy na Kralodvorský rukopis:

Nám zmizly, ó žel! skutky našich dědů,
Utichly hlasné za svobodu hromy,
  Roztřen slepou s jménem patou již
  Prachtě za vlast hrdinů bojovných.

Kde ples radosti zněl, snad upí žalost,
Kde zbraň svobodná, teď řetězů hrkot,

A struna předků svých otrocke
Znedbala šrámy hojiť potomku!

Vydanie Kollárových „Básní“ z roku 1821 nepodáva k tekstu výsvetliviek vecných. Naša edícia ostáva bez nich tiež. Nakoľko by ich bolo treba, pripojíme ich k svázkom budúcim. Tu len poznamenávame, že slová označené bodkami v znelke 42. pozdejšie vydania vypisujú: „k zřídlům *Karlovým*“ (= Karlovy Vary v Čechách) a „k zpěvům slavné *Catalani*“ (chýrna speváčka italská); nápis na str. 83., r. 16. T . . . c znamená *Turec*; na str. 86., r. 19. U . . . *Uhru*.

Literatúru predmetu vo forme bibliografickej pripojíme na koniec matičného vydania.

V Turčianskom Sv. Martine v júli 1921.

*

Znelky prijaté do „Básní“ čitateľ najde v pozdejších úplných vydaniach „Slávy Dcery“, počínajúc rokom 1862, na miestach, ktoré vypisujeme (prvý stĺpec značí znelku vo vydaní z roku 1821, druhý a tretí stĺpec značí spev a znelku vydania úplného).

Oddělení I.

1	I	9	14	I	42
2	I	4	15	I	43
3	I	6	16	I	46
4	I	12	17	I	11
5	I	13	18	I	50
6	I	20	19	I	61
7	I	18	20	I	70
8	I	22	21	I	66
9	I	14	22	I	83
10	I	27	23	I	84
11	I	30	24	I	85
12	I	36	25	I	86
13	I	37	26	I	87

27	I	88	33	I	120
28	I	93	34	I	123
29	I	94	35	I	124
30	I	109	36	I	126
31	I	118	37	I	128
32	I	119			

Oddělení II.

38	II	1	63	III	12
39	II	2	64	III	51
40	II	3	65	III	71
41	II	4	66	III	47
42	II	103	67	III	53
43	II	105	68	III	79
44	II	113	69	III	74
45	II	119	70	II	127
46	II	128	71	III	70
47	II	5	72	III	73
48	III	88	73	III	72
49	II	51	74	III	75
50	III	43	75	III	77
51	III	10	76	III	84
52	III	46	77	III	86
53	III	13	78	III	85
54	III	50	79	III	40
55	III	36	80	III	96
56	III	45	81	III	88
57	III	55	82	III	90
58	III	49	83	III	91
59	III	48	84	III	94
60	III	42	85	III	117
61	III	9	86	III	118
62	III	38			

Prvé dielo Jána Kollára

pred storočím*

I.

V lete roku 1820 mošovský rodák Ján Kollár, dvadsaťsedemročný kaplán evanjelickej slovensko-nemeckej cirkvi peštianskej, kde vtedy neúčinkoval ešte ani rok, do tlače prichystal prvú knižku svojich česko-slovenských veršov a dohotovený rukopis poslal náčelníkovi vtedajších českých spisovateľov, osobne mu známemu Jozefovi Jungmannovi, do Prahy, kde po tvrdých prekážkach metternichovskej cenzúry dielo potom vyšlo až na jar, v apríli r. 1821, s jednoduchým názvom Básně Jana Kollara.

Táto tenká, skromná knižka, dovedna iba 88 strán, ktorú vtedy predávali po desať krajciarov, otvorila nám Slovákom, a iste i bratom Čechom, nový svet. Prvá jej časť lyrická, Sonety čiže Znelky, o tri roky neskôr rozrástla sa v novú, trojdielnu báseň lyricko-epickú, poetické evanjelium slovanskej vzájomnosti, ktorá na široko rozniesla meno pôvodcovo: v jeho „Slávy Dceru".

Zrelý mladý muž územčistej postavy a umnej,

* Prečítal som pri valnom shromaždení Matice Slovenskej dňa 25. augusta r. 1920.

výraznej tvári s širokým čelom, dorábajúc svoje prvé dielo básnické, vtedy mnoho zkúseností mal už za sebou.

Myseľ Turčana Kollára plnil obraz jeho rodných Mošoviec pod masívnym vrchom Tlstou a končitou Ostrou; plnila ju bohatá, melodická pieseň ľudová, ktorá od chlapčenstva mu zunela so všetkých polí, lúk a strání mošovského chotára; plnily ju rozpomienky na nejednu starú knihu československú, z ktorej už ako drobný žiačik doma čítaval čeľadi; na dobrého miestneho učiteľa Šulka, ctiteľa slohu biblie Kralickej; na kremnického Komáryho, horlivého milovníka antických klasikov; na diela novších básnikov nemeckých a osvietenských filozofov francúzskych, ktoré Kollár prvý raz do rúk dostával ako študent bansko-bystrický; a nadovšetko rozpomienky na päťročie bratislavské, kde mladý lyceist usilovne a so záujmom čítal všetko, čo sa mu vtedy dostávalo do ruky: Palkovičov prešporský „Týdenník" a Hromádkove viedenské „Prvotiny pěkných umění" práve tak, ako verše Puchmajerovej prvej novočeskej družiny básnickej, Jungmannov znamenitý preklad Miltonovho Ztrateného raja, verše Bohuslava Tablica a druhých, i učené spisy Jozefa Dobrovského. A isteže myseľ kaplána peštianskeho neraz sa vracala najmä k chvíľam bolestným a trápnym, a predsa pre Kollárovo duševné rozvitie a pre literatúru našu požehnaným, keď ako pätnásťročný šuhaj bol sa rozišiel so svojím náruživým a tvrdým otcom, ktorý sa bál, že na staré kolená gazdovstvo jeho

spustne, ak syn Janko odíde z domu za štúdiami, od ktorých sa nemohol odputnať.

Táto roztržka medzi otcom a synom vzala Janka Kollára rodine, ale dala ho národu. Ona zocelila charakter šuhajov už v mladých rokoch, odkázala ho v životnom zápase na seba samého a postavila na vlastné nohy, obľahčila mu prístup k vzdelanosti a otvorila mu široký svet najprv domáci a potom cudzí, kde ešte len dorástol na toho a na takého, akým ho máme a známe.

Vieme, že absolvovaný študent bratislavský, so zgazdovanými peniazmi kondičnými, za príkladom Šafárikovým v jeseni r. 1817 sa vybral na jenskú universitu do Nemecka. A vieme, že v Jene Kollár preživa hlboké dojmy do tých čias nepoznané a že po troch semestroch ztade odchodí ako človek nový, od koreňa preporodený.

Čo mladý Kollár nakoristil v knižniciach a sieňach učebných, z osobného styku s profesormi a kolegy, i z krásnej prírody jenskej, to by ešte nebolo postačilo na základný prevrat v jeho duši; všeličoho z toho bol by si mohol nadobudnúť už i doma. Ducha jeho preporodilo a nové idey v ňom vypestovalo jeho nové spoločenské i staré dejinné *prostredie* a krýdla duchu jeho dala *láska*.

Prvý referát, ktorý mladý Kollár z Jeny posiela do Palkovičovho bratislavského „Týdenníka“ o veľkej slávnosti na hrade Wartburgu, dňa 18. októbra 1817

konanej na tristoročnú pamäť nemeckej reformácie, všíma si predovšetkým *teologickej* stránky veci. Keď však pozorne čítame tú zprávu a doplníme ju Kollárovými zápiskami, vycítime, že Kollár dobre rozoznával dva svety, narážajúce tu na seba: ponapoleonskú reakciu politickú i duchovnú, a opozičné heslá nacionalistické, liberalistické, demokratické.

V zpráve Kollárovej čítame medzi inším o bode slávnostného programu, ktorý univerzitná mládež jenská pridala zo svojho: do blčiacej vatry hodila starú parochňu, vojenskú šnurovačku a kaprálsku palicu i niekoľko kníh, napísaných proti konštitúcii, slobodnej tlači, organizácii turnerskej, proti nemeckej myšlienke národnej.

To bol nový, silný prúd času. V druhej desatine storočia devätnásteho v žurnalistike i v literatúre nemeckej rástly a mocnely hlasy, žiadajúce, aby vlády konečne daly národom, čo im sľubovaly, keď Napoleon I. si podroboval Evropu, rúcajúc jej tróny: aby odstránily pozostatky starého absolutizmu, aby proti suverenite panovníkov a vlád uznaly svrchovanosť národa a formu jeho: zastúpenie parlamentné. Meštiansky konštitucionalizmus a liberalizmus anglicko-francúzsky, dedictvo storočia XVIII., hlásil sa u Nemcov XIX. veku ako požiadavok programový.

A zároveň s touto myšlienkou *občianskej slobody* rástla a mocnela i myšlienka národná.

V akademickom študentstve jenskom, ktorého sa

počítalo do tisícov, žilo i počas štúdií Kollárových duševné dedictvo z rokov nedávnych, keď ešte veľkú časť územia nemeckého svieralo panstvo napoleonské: keď francúzsky jazyk, francúzske zákonodarstvo, francúzsky mrav, francúzska literatúra hlboko prenikaly do štátneho i spoločenského života Nemcov a išly už na samé korene ich národného bytu. Vtedy so všetkých strán hlásil sa odpor. Univerzity a časopisy, filozofovia a dejepisci, romanopiscovia a básnici, vrstvy meštianske a predovšetkým študentstvo vysokých škôl nemeckých — slovom i písmom dali sa ohnivo, sústavne agitovať, aby odvrátili hroziace nebezpečenstvo všeobecného pofrancúzštenia. Stá a stá brošúrok a letákov a piesní a rečí a prednášok i článkov s pýchou ukazovalo na niekedajšiu jednotu, moc a slávu nemeckú v strednom veku; na povinnosť všetkých vrstiev vrátiť sa k národnému mravu, k národnému jazyku, k národnej vede, k národnému umeniu; na príkaz času odvrhnúť zastaralé spoločenské rozdiely kastovné i kmenové, nepovažovať sa iba za Sasíka lebo Franka alebo za Bavora lebo Hanoveräna, lež *za bratov* sebe rovných a *za jediný* národ nemecký.

Také doma neslýchané heslá mladý slovenský teolog Kollár počúval so všetkých strán, ledva že vstúpil na pôdu jenskú, a také heslá vypočul najmä z úst slávnostných rečníkov profesorských, keď teda dňa 18. októbra r. 1817 húfne sa shromaždily jednoty študentské a telocvičné i sdruženia cirkevné, aby na blízkom hrade Wartburgu, kde Martin Luther do ná-

rodného jazyka prekladal bibliu, oslávili tristoročnú pamiatku nemeckej reformácie.

A účinky také prehĺbila ešte iná okolnosť. Kollár, vstúpiac na územie saské, prekvapený všade videl a počul mená slovanské a všade stretával neslovanských obyvateľov. Krížom-krážom poprechodil všetko jenské i ďalšie okolie, a názvy mestečiek i dedín zvestovaly mu, aký národ tam kedysi bytoval. Gospoda, Kunica, Klosvice, Celnice, Radegast a iné mená doteraz znely verne slovansky; druhé, ako Priesnitz (Breznice), Wöllnitz (Velnice), Driesnitz (Trýznice) na pôvod slovanský aspoň ukazovaly. Bolo to staré územie Srbov lužických. Ba i evanjelický kazateľ Schmidt, s ktorým sa Kollár sblížil, hlásil sa ku koreňu lužicko-srbskému a tiež kostol i hrobky v Schmidtovej obci Lobde maly staré nápisy slovanské. „Tu já (volá Kollár v svojich rozpomienkach) cítil jsem se býti jako z polovice doma a mezi krajany svými, stál jsem připoután k této zemi zlatými řetězy historie a poesie. Hluboce v útrobách mých počaly se neznámé předtím city a netušené bolesti, jakové nás na hřbitově projímají, jenže ve mnohem vznešenější, velikánské postavě. Byli to citové nad smrtí slavjanského zde národu, nad hroby drahých předkův a kmenův, nad potlačenými a zničenými zde Srby. Každé město, každá vesnice, řeka, hora, slavjanské jméno mající, zdála se mi býti hrobem anebo pomníkem na tomto hřbitově.“

K tejto revolúcii hlavy chýbala už len revolúcia srdca, a tá sa ohlásila skoro. Hodinu cesty od Jeny,

v spomenutom už mestečku Lobde lebo Lobede, žil chorľavý evanjelický kňaz Schmidt; Kollára oslovili, aby prevzal nedeľnú kázeň, po skorej smrti Schmidtovej učil doma dve farské siroty, a pritom do najstaršej dcéry, Wilhelminy Friederiky, zaľúbil sa ideálnou ľúbosťou dvadsaťštyriročného mladého muža.

To dokonalo vnútorné preporodenie bývalého bratislavského lyceistu. Nemecká, dávno už odrodená cudzina prebudila v Kollárovi milujúceho človeka, povedomého národovca, oduševneného Slovana. Na tejto odcudzenej ďalekej zemi Kollár ešte len pocítil a precítil, aký bolestný je rozdiel medzi slovanskou minulosťou a prítomnosťou; ako veliké teleso slovanské, posiaľ rozšírené na ohromnom priestranstve, „nad ktorým slnko nikdy nezapadá", rozsypalo sa na mnohé národy a národíky, ktoré navzájom sa nepoznajú, sú si cudzie, ba nepriateľské; a ako vlastný národ Kollárov, na Slovensku, na Morave, v Čechách, je bez národného povedomia, bez prebudenej vrstvy vzdelanej, ktorá by ho viedla, a ako živorí spôsobom, nehodným svojej velikej minulosti a svojich veľkých schopností.

Národná elegia Kollárova v Jenë zakončila sa i elegiou osobnou. Koncom marca r. 1819, po treťom dovŕšenom semestre, absolvovaný teolog opúšťa Jenu, ako sám hovorí, s rozorvaným srdcom. Bol by síce v Lobde mohol dostať stanicu farársku, ale od Míny vtedy ešte nemal manželského sľubu a bez neho od

matky vypýtať si ju netrúfal. Vydal sa teda na ďalekú púť sám.

Pôvodný úmysel, pravda, precestovať všetky kraje slovanské Poľskom a Ruskom počínajúc, pre neveľký zvyšok študijných peňazí musel obmedziť na zeme polabské, kedysi slovanské, a cez Čechy, Moravu a Rakúsko sa vrátiť na Slovensko a uchýliť sa k bratancovi, učiteľovi v Slovenskom Pravne, zkade ho ešte tohože roku 1819 zavolali za evanjelického kňaza do Pešti — na plných tridsať rokov jeho života.

Dva vlastné výroky Kollárove v memoároch jeho ukazujú, čo z Kollára človeka spravila Jena.

„Jakový to rozdíl byl“, volá, „když jsem ponejprv a nyní podruhé Prahu uviděl! Tehda jsem byl ještě nevinný jako Adam v ráji, nyní jsem již jedl se stromu národnosti ovoce trpké a bolest ducha působící; zdálo se mi, jako by Praha byla zkamenělé dějiny Českého národu.“

A o novom zvítaní sa s mladým Palackým v Bratislave Kollár hovorí:

„Dobrý tento přítel dlouho mne nemohl poznati a chápati, když vrhna se mu v náručí, řekl jsem: ‚Příteli, zle je nám, náš národ je nešťastný; já teprv nyní znám jeho smutný stav a jeho veliké potřeby.‘“

Jena z mladého Kollára urobila filozofa slovanskej minulosti, reformátora prítomnosti a proroka budúcnosti Slovanov; Jena prebudila v ňom *básnika.*

II.

Myšlienky a city, nálady a obrázky, ktoré Kollár zaodel do veršov a v lete r. 1820 Jozefovi Jungmannovi poslal do Prahy, zkrsly buď ešte v Jene, lebo cestou domov alebo až na zemi slovenskej. Verše Kollárove už formou ukazujú mnohostrannosť jeho štúdia a bohatstvo básnickej kultúry. Prvú časť knižky zabraly „Znělky neb Sonety", druhú plnia skupiny označené ako „Elegie", „Všelico" a „Nápisy". V časti prvej žije kult stredovekej lyriky petrarkovskej, vychytenej novovekou romantikou; v časti druhej hlási sa formový princíp antiky, oživotvorený renaissancou XVIII. a XIX. storočia: už i tu ideál staroklasický slúčený s heslom vtedajšej moderny.

Sonety Kollárove zdanlive majú iba jeden predmet: Mínu. Predstavujú nám ju ako zjav, ktorý by bol hoden, aby ho zvečnilo pero najslávnejšieho básnika, dlátko najslávnejšieho sochára, štetec najslávnejšieho maliara. Pleť ako sneh a hodváb, líce ani ruža, čelo jas slnka a oči hlboká studnica — rodená bohyňa grécka. Ale ak Venuša okrášlila jej telo, Madonna jej vdýchla ducha. Je nielen zosobnená láska a krása pozemská, ale i zosobnená ctnosť, skromnosť, panenskosť, anjelskosť nebeská. Útulný domec vo viniči poloskrytý, lavička pod starou lipou, kvitnúce sady a malebné brehy rieky Sály sú veční svedkovia ich ľúbosti. Prvá časť znelíek spieva o básnikovom životnom *šťastí*.

Avšak osud je prísny a neoblomný, káže rozlú-

čiť sa. Básnik si delí srdce: prvú polovicu, prísahajúc večnú vernosť, zanecháva Míne; druhú polovicu, zároveň s beznádejnou túhou svojou, nesie národu domov. Putovanie jeho od Rýna cez Čechy a Prahu až do rodného Turca je cesta krížová. Nemá pokoja vo dne ani v noci, nové ráno budí len novú tieseň, rozpomienky na minulosť sú mu utrpením, priatelia, domovina nemôžu ho potešiť. Iba jedno ho blaží: jeho piesne, do ktorých vdychuje obraz svojej milenky a svoju dušu. A obraz ten v druhom roku utrpenia volá básnika k hviezdam, kde skorá smrť mu sľubuje vykúpenie z márnej túhy pozemskej a večné spojenie s Mínou oslávenou. Druhá časť zneliek, ako vidno, vyznáva básnikov životný *smútok.*

Týchto osemdesiatšesť sonetov prvej poetickej knižky Kollárovej je zárodok budúcej „Slávy Dcery". V lyrickom zárodku tom temer ešte ani nebadať neskorších živlov epických; nebadať tam ani neskoršej alegorie, ktorá reálnu Wilhelminu Schmidtovú mení vo vzdušnú vidinu slovanskej vzájomnosti, nahradzujúcej novému veku slovanskému všetky útrapy a ztraty Slovanstva minulého; a bezmála tam nebadať ani jadra pozdejšej „Slávy Dcery", myšlienky národnej, ktorá sa roztratene hlási iba v troch sonetoch („Tři mne věci, když je spatřím, k smíchu s hněvem spojenému núkají" (zn. 17.); „Nechtěj zoufať, když se proti tobě, bratře, závist šklebí trkavá" (zn. 57.); a „Blaze, kdo si *jeden* čistý, smělý oučel místo mnohých, představí" (zn. 85.) — prečo, uvidíme hneď.

Natíska sa otázka, čo teda okrem myšlienky národnej „Sonety“ Kollárove z r. 1820 lyrickej poezii našej doniesly nového duchom, pochopením predmetu svojho i umeleckou formou?

Ľúbosť, alebo *tu* lepšie povedano: milovanie a milkovanie, ospevovala celá prvá organisovaná československá družina lebo škola básnická, sústredená v známych almanahoch pražských od r. 1795 do do 1814, plných dvadsať rokov. Zakladateľ tohoto sdruženia Antonín Jaroslav Puchmajer, Hněvkovský, bratia Nejedlí, Rautenkranz, z našich Palkovič, Tablic, Rožnay, ba i učeník ich Šafárik vyčerpali erotické téma temer do dna. I podarené sonety, za príkladom obľúbených Bürgrových „Molly-Lieder“, už pred Kollárom nám podali najmä Jozef Jungmann a náš Pavel Jozef Šafárik. Je však zásadný rozdiel v samom ponímaní veci.

Kollárovým učiteľom bol italský renaissančný sonet Petrarkov a duch troubadourskej poesie provençalskej v tom spôsobe, ako ich od počiatku XIX. storočia hojne a podarene pestovala nemecká škola romantická. Preto Kollár nekreslí prirodzenú skutočnosť, živý svoj model, lež svoju černookú a tmavovlasú dievčinu ráznych rysov tvári idealizuje na svetlooký, zlatovlasý, nežný a vzdušný ideál starej petrarkovskej i novej nemeckej romantiky, svoju Mínu hyperbolizuje v Madonnu, ktorej krása neni z tohoto sveta. Preto Kollár galantno neanakreontizuje, ihravo nekoketuje, motýľovito nezamieňa predmetov svojej chvíľkovej

záľuby, kde hlavné slovo vedú smysly a „esprit“ — u Kollára z pôžitkárskeho, ružami ovenčeného, vínom napojeného anakreontika stáva sa zadumený, bledolíci *romantik,* romantik názorom i citom, dôsledne a nepremenno oduševňovaný a zohrievaný *jednou* predstavou, zvnútornelou, osudovo vážnou, ktorú by vykúpil všetkou blaženosťou žitia. Samopaš ihravých pôžitkov smyselných mení sa pri Kollárovi v tragiku náruživosti, iskrice koketného vtipkovania v blúznivú ekstázu, chvíľková, povrchná sentimentálnosť v hlbokú, ťažkú melancholiu.

Isteže to všetko Kollár krvavo prežil, zažil a precítil. A predsa poezia jeho, osobne precítená a prežitá, so stanoviska tvoriaceho básnika je plod kultúry umelej, knižnej.

Čítajúci Kollárove „Paměti“ je uverený, že sonety básnikove vždy zo sviežich dojmov voľne sa rodily na zakvitnutých čerešniach a jabloniach, na ichž konároch mladý teolog vysedúval skrytý, vo vôni orgovánu, jasmínu a ruží, pri speve škovránkov a slávikov, v mesačných nociach a pri západe a východe slnka. „Moje poesie“, hovorí Kollár sám, „byla opravdivá *včela,* jen v poli, v hájích a na lukách potravu hledající a pak s plnými obnožkami do oule letící.“

Lež takéto poňatie je iba básnikova ilúzia. Keby naozaj tak bolo bývalo, isteže by Kollár lásku a túžbu svoju bol vyspieval formou priezračných, ľahkých, bystrých alebo zas zádumčivo sa vinúcich „trávnic“

slovenských, o ktorých tak oduševneno rozpráva na tomže mieste, ktorých toľko sa napočúval doma na paši i pri žatve, na hodoch i svadbách, ktorým obetoval veľkú časť svojho sberateľského a vysvetľovateľského snaženia a ktoré ho sprevádzaly celým životom.

V „Sonetoch" Kollárových nič neni z toho všetkého. Z ich básnických príkras, narážok a reminiscencií, z celého složenia a nastrojenia mysli Kollárovej pozerá umný a zapálený znateľ dejín, milovník umenia plastického i hudby, neúnavný a pozorný čitateľ literatúr starých i nových — slovom: poezia Kollárova je síce „včela", ale včela, ktorá nepreletuje voľno po prirodzených kvetoch lúčnych, lež usilovne ssaje med *z kultúry umelej.*

Jednako „Znělky" Kollárove v našej obci literárnej nemohly prejsť bez prenikavého mnohostranného účinku. Na podiv bola už sama znamenitá znalosť knižného jazyka, ktorý si mladý básnik osvojoval iba neúmornou prácou súkromnou, usilovným čítaním; prekvapovala jemnosť, nežnosť i milota a zas sila a ráznosť výrazu, bohatstvo a u nás novosť jeho tropov a figúr; a predovšetkým hlboký, opravdivý *cit,* ktorý čitateľa priamo si podmaňoval.

Táto melancholia márnej túžby ešte raz v knižke Kollárovej zaznieva plnou silou a v šírke i vrúcnosti priamo ovidiovskej: v antických dvojveršoch štyrdielnej skupiny, nadpísanej „Elegie".

Príroda, pôvodne jediná básnikova milenka a uči-

teľka, teraz sa mu stala mučiteľkou, lebo všetky jej zjavy: spev slávika, potok, háj, zornička, pripomínajú mu jeho nešťastnú ľúbosť. Vyhľadáva osamelé miesta, žaluje im svoje bôle, znovu a znovu prirovnáva minulosť k prítomnosti, premeriava vzdialenosť od Sály k Dunaju, všetky zjavy prírodné s odkazmi posiela k Míne a ohnivými barvami znovu a znovu maľuje najpôvabnejšie výjavy a chvíle s Mínou prežité.

A kdeže teda v tom všetkom je myšlienka *národnia,* hlavná korisť, ktorú si mladý Kollár doniesol z Jeny? V „Sonetoch" ledva sa ohlásila; v „Elegiach" jej vôbec niet.

Nuž nacionalizmus, silný nacionalizmus Kollárov pôvodne v „Sonetoch" *bol,* ale ztade i z inakade všetko povytierala, čo sa jej nepáčilo, všemohúca metternichovská cenzúra, známa v ponapoleonskom čase hrdúsiteľka národov. Niečo sa zachránilo v druhej polovici knižky, a veci cenzúrou neprepustené a niektoré jej ani nepredložené zachovali v odpisoch Kollárovi literárni priatelia v Čechách.

Z týchto odpisov a z iných okolností vychodí, že na pr. zneliek r. 1820 cenzúre predložených bolo asi *sto,* že z nich teda prepadlo čosi vyše tucta. Tie potom o tri roky Kollárovi sa podarilo vložiť do nového, rozšíreného vydania „Sonetov" v Budíne, do prvej podoby jeho „Slávy Dcery".

Akým duchom dýchaly Kollárove verše r. 1820 v tlači povynechávané, popri iných ukazuje báseň „Vlastenec", ktorej rukopis Jozef Jungmann cenzúre

sa neodvážil ani predložiť. Tieto verše, tiež vo forme antického disticha, hrsť prudkých básnických výkrikov a ostrých rečníckych otázok, ktorými pôvodca priamo *hrmí* do svedomia domácej verejnosti, sú z najohnivejšieho a najsmelšieho, čo kedy vyšlo z Kollárovho pera.

Nič neosoží (to je asi postup myšlienok básne) od písacích stolíkov nariekať alebo rojčiť o vlasti — národu pomôže len mužné srdce a smelý *čin.* Slzy postačia ženám — mužom treba mysli hrdinskej. Topiacu sa loď nezachráni nárek divákov, ale rázna pomoc, ako Ríma neobránil pred Brennom škrek husí, lež tvrdá ruka Manliova. Preto i nás spasí nie púhe slovo, ale odvážny skutok a *meč.*

Cudzieho nechceme nič; nezotročujeme národov zámorských, neprelievame krv tisícov pre slávu jediného vojevodcu. Chceme práva národa, chceme slobodnú vlasť a obec. Nie ľud pre kniežatá, ale kniežatá sú pre ľud; človeka nemožno kupovať ako mŕtvu vec, k nemu treba sa chýliť s láskou otcovskou.

Prekliaty buď národ, ktorý cíti svoje rany a neponáhľa sa liečiť ich. Veď i krotký holub krýdlom sa bráni dravému jastrabovi a čierny otrok putom svojím ubíja mučiteľa. Učte sa z požiaru moskovského, učte sa z vlastnej hrdinnej minulosti, ako treba za otčinu žiť i mrieť.

Hanba je iba slzy roniť pod cudzím jarmom, Slovan má právo na vlastnú berlu a vlastnú zbraň. Heslom poslušnosti kryje sa iba zbabelosť.

„Věčně-li děcko budem? veliký bez národu národ?
Vlastenec, an co cikán, an co žid obce nemá?“

Či iba Nemec, Angličan, Francúz a Vlach smie mať *svoju* domovinu, a len Slovan ako lev, chovaný pre štvanicu, má na bojištiach krvácať za záujmy *cudzie?*

„Ó, kýž se v storukého celý Briaréa obrátím,
Kýž mi deset z každé pěsti vynikne mečův —
Sám za tě bych v prudkém bojuje směle ohni mladosti,
Otčino! roztřískal pouta, jež úpně nosíš!“

Také smelé nové kredo pred storočím vášnive volal do národa mladý evanjelický kaplán, ktorý rok predtým z cudziny sa vrátil domov.

Pochopíme, že na prahu tretieho desaťročia veku XIX., desaťročia najtuhšej reakcie metternichovskej, a dlho ešte potom, verše takéhoto ducha a námeru cenzúre predložiť nebolo možno, ak len pisateľ nechcel o slobode osobnej rozmýšľať vo vyhnanstve alebo v putách na Kufsteine, na Špilberku alebo v kobkách munkáčskych.

Naopak zasa vidíme, čo z krotkého nedávneho študenta bratislavského spravila Jena — Jena vojenského ruchu protifrancúzskeho, Jena veľkonemeckých hesiel spolkov telocvičných, speváckych, buršovských, Jena žurnalistická, básnická i vedecká, Jena slobodomyseľná, demokratická, volajúca po samosvojnosti, sebaurčení, ústavnej svrchovanosti národov. Kollár vo „Vlastencovi“ je nielen československý, je i slovanský, ba všeevropský politický propagátor činu, je demokratický radikál.

A podobne, trebárs tu už tichším, zakrytejším spôsobom, hovorí Kollárova báseň „Slovanka k bratřím a sestrám".

„Nechte cizích, mluvte vlastní *řečí*,
Sláva Slávům slouti Slovany"...
„Nechte cizích, hajte vlastních *zvyků*,
Pěknáť byla předků prostota"...
„Nechte cizích, hleďte vlastních *zboží*,
I nám dal Bůh um i ramena"..

Teda: vlastný um, vlastná osveta, vlastný čin.

Do tohože tónu je naladená hneď prvá, cenzúrou dokaličená óda v treťom oddiele sbierky, „Všelico", nadpísaná „Kralodvorský rukopis".

Grék má svojho Homéra, Nemec bardov, Angličan Ossiana — iba stará bohatýrska pieseň slovanská teraz onemela: miesto niekedajších spevov o skutkoch hrdinských a miesto slobodnej zbrane hŕkajú reťaze otrocké. Preto (ako Kollár vtedy ešte veril) trosky objavených spevov bohatýrskych, vzácné pozostatky staročeského pôvodného Herkulanum, zobúdzajte mladý náš dorast k novému životu, írečito nášmu, bez prílepkov cudzoty, ktorý podľa príkladu dávnej samosvojnosti nám vybuduje novú pevnosť *vlastnej osvety*.

Drobnosti „Slované" a „Slavomil" sú satirické výkriky ducha príbuzného.

Knižku prvých veršov Kollárových zatvára oddiel „Nápisy". Skoro bysme povedali, že hoc i túto časť cenzúra obstrihala, v „Nápisoch" najvypuklejšie preniká myšlienkové jadro mladého básnika.

Nápisy sú zväčša dvojriadkové, písané zasa formou disticha antického. Veľká je ich rozmanitosť, knižná kultura bratislavského i jenského odchovanca hlási sa tam vo všetkých odtienkoch. Ale nadovšetko sa hlási jeho životné kredo.

Kollár je muž budúcnosti. Vie, že nepíše váhavej, zakríknutej vrstve starej, lež smelším, slobodnejším generáciam budúcnosti. Pozri nápisy „Spisovatelství slovanské“, „Zdvořilost“, „Některým“, „Básníř a národ“, „Podnět,“, „Náhrada“, „Slovenské knihovny“. Kollár má pevnú mienku o národnej osvete („Chrám osvícenosti“) a jej nástroji, ušľachtilej národnej reči, vyrástlej z utešeného jazyka našej piesne ľudovej („Libozvučnost,“ „Co mnoho, to příliš“, „Národní písně“, „Zpěvačnost Slováků“, „Turec“). Kollár má svoju ucelenú nauku umenia slovesného, svoju poetiku in nuce („Klasičnost“, „Hexameter a alexandrin“, „Podobizny“, „Vděky“, „Vrch krásy“, „Vláda nad předmětem“, „Dokonalost“). A Kollár už roku 1820 má svoje posledné slovo národnej filozofie, ktorá tak krásne u neho vyrástla z herdrovskej myšlienky humanitnej.

„Národ tak považuj jediné jako nádobu lidství —
A vždy, volášli *Slovan*, nechť se ti ozve: **člověk**!“

Národnú myšlienku na širokej životnej podstate slovanskej nedoniesol k nám zo západu Kollár samý prvý; ona mala dosť staré korene i tu doma. Od konca storočia osemnásteho cestu jej kliesnili mužovia takého

značenia, ako boli Fortunát Durych a Jozef Dobrovský, za nimi Puchmajer, Jozef Jungmann, Antonín Marek, a u nás na Slovensku, po niektorých predchodcoch zo skupiny jozefínskych „Starých Novín", najmä Bohuslav Tablic, Samuel Rožnay a rovesník Kollárov Pavol Jozef Šafárik.

Preporodiť slovesnosť v živom duchu národnom a v širokom smysle slovanskom, preporodiť predovšetkým poeziu v duchu piesne ľudovej a zároveň ju ušľachtiť estetickým ideálom klasickým, vytríbenou antickou formou, teda vedľa znárodnelej vedy zvýšiť i umeleckú úroveň domáceho básnika — čo iného sú tie heslá, než požiadavky a účel bratislavských „Počátkův českého básnictví" z roku 1818? Mladý Kollár túto revolučnú knižku, anonymne vyšlú z pera Šafárikovho a Palackého s činným súhlasom Jungmannovým, nielen usilovne čítal, ale teorie jej i rozsudne a umne následoval.

To ukazuje už forma Kollárových veršov. Do Kollára sotva kto u nás tak obratne, melodicky a pritom s hutnosťou miesty naozaj kovovou narába časomerným hexametrom a pentametrom a sotva kto tak podarene užíva tiež iných rozmerov antických.

Ale z tohoto veľadenia foriem staroklasických, ako ich odporúčala výbojná knižka mladého Šafárika a Palackého, nevychodí, že by Kollár zásadne sa bol odvrátil od spôsobu moderného. Naopak: väčšinu knižky, najmä všetky „Sonety", prísne a dôsledne skladá podľa nauky Dobrovského, prízvučne — napriek

zákazom priateľa Šafárika a Palackého. A výberom foriem veršových, základom názoru umeleckého Kollár je predovšetkým romantik: po celý život ostal verný romantickej znelke, oktáve a príbuzným druhom strofickým; romantickému rýmu; romantickej technike tropov a figúr; romantickému zveličovaniu citov a pomyslov do šírky bez konca a hraníc. To, popri sklonnosti osobného založenia, bolo dedictvo jenské. Preto Kollárove „Básně" z roku 1820—21, akokoľvek ich prenikly novoantické nauky mladej školy pod vodcovstvom Jungmannovým, nezmeravely na jej teoriach, ale samostatne slúčily obnovený ideál klasický s obnovenou romantikou.

Ako potom národná i umelecká idea Jána Kollára v ňom samom sa rozvíjala ďalej a s akým neodolateľným účinkom hlboko do devätnásteho storočia sa šírila v národe i v Slovanstve, o tom rozprávajú dejiny našej literatúry i vzdelanosti.

Jaroslav Vlček.

OBSAH.